ZOZOLALA

gratis tweemaandelijks stripinformatieblad | april / mei 2006

147

COLOFON

Redactie · Jef Nieuwenhuis, Hans van Soest, Toon Dohmen, Gerard Zeegers en Hans Pols.

Opmaak · Sigge Stegeman.

Vaste medewerkers · VLERK, Karin van Wylick, Bert Meppelink, Peter de Wit, Mark Horemans, Pieter van Oudheusden, Arend Jan van Oudheusden, Lamelos, Paul van Gremberghen en Roel Daenen.

Ook werkte mee · Sylvain Savoia, Marzena Sowa, Thierry Robin, Simon Spruyt en Perry Willett.

Druk & Afwerking · Drukkerij Wilco (Amersfoort).

Distributie · Van Ditmar, Amsterdam (NL), Pinceel Stripverspreiding, Leuven (B).

Abonnementen zijn mogelijk voor één jaar (€ 15,–) of voor twee jaar (€ 25,–).

Abonnementen gaan in na storting van het totaalbedrag op Postbank giro 3253937 (NL) of Postgirorekening 000 – 164840584 (B) t.n.v. Stichting Zet.EL te Bilthoven o.v.v. je eigen adres.

Copyright 2005 bij Stichting Zet.EL · Overname van artikelen, strips of illustraties enkel in overleg met de uitgever.

Oplage · 7.000 exemplaren.

ISSN · 1382 8630

Redactieadres · Postbus 344, 3720 AH Bilthoven, Nederland.

E-mail · redactie@zozolala.com

Webstek · www.zozolala.com

BIJ DE VOORPLAAT

Opgroeien in Polen.
De jonge Marzi schrijft haar dagboeken vol in de schaduw van de communistische voorman Wojciech Jaruzelski. Originele voorplaat van Sylvain Savoia en Marzena Sowa.

ZozoLala is een onafhankelijk stripinformatieblad, uitgegeven door Stichting Zet.El, dat tweemaandelijks verschijnt. ZozoLala is gratis voor de klanten van nevenstaande stripwinkels.

ALKMAAR

Bookers & Strippers
Boterstraat 20-22
1811 HP / 072 - 512 19 16

De zwarte valk
Voordam 4
1811 MA / 072 - 515 63 23
peter.schuurman@euronet.nl

AMSTERDAM

Het beeldverhaal
Kinkerstraat 162-164
1053 EH /020 - 6855100
www.het-beeldverhaal.nl

Gojoker
Zeedijk 31a
1012 AP / 020 - 620 50 78

Lambiek
Kerkstraat 132
1017 GP / 020 - 626 75 43
www.lambiek.net

Nou moe!?!
Lindenstraat 1
1015 KV / 020 - 693 63 45

Snoek
Eerste van Swindenstraat 545
1093 LC / 020 - 668 47 64
www.snoekstrips.nl

ANTWERPEN

Mekanik strip
St. Jacobsmarkt 73
2000 / 03 - 234 23 47
www.mekanik-strip.be

ARNHEM

DE NOORMAN

Koningstraat 43
6811 DH / 026 - 442 09 09
de-noorman@planet.nl

ASSEN

Plok. strips en eh... dinges!
Stationstraat 1
9401 KV / 0592 - 31 32 92

BERGEN OP ZOOM

Gilles de Geus
Bosstraat 4 (passage)
4611 NC / 0164 - 24 74 62

BRUGGE

De Striep
Katelijnestraat 42
8000 / 050 - 33 71 12
www.striepclub.be

DELFT

Bul Super
Breestraat 18 - 22
2611 RG / 015 - 212 60 97
www.bulsuper.nl

DEN BOSCH

Silvester
Snellestraat 8
5211 EN / 073 - 690 14 60
www.silvesterstrips.nl

DEN HAAG

HAAGSE STRIPSHOP
Stille Veerkade 43
2524 BE / 070-3634115
www.haagsestripshop.nl
winkel@haagsestripshop.nl

Mieke's striptiek
Chasséstraat 71
2518 RW / 070 - 365 07 38

Walk in
Herengracht 13
2511 EG / 070 - 364 63 36
www.walkin.nl

DORDRECHT

STRIPWINKEL SJORS

Schefferplein 1
3311 EJ / 078 - 614 20 12
www.stripwinkel-sjors.nl

EINDHOVEN

EPPO
Kleine Berg 33
5611 JS Eindhoven
040 - 24 41 882
www.eppo.nl
superstripspeciaalzaak

ENSCHEDE

De strip-aap
Javastraat 22
7512 ZJ / 053 - 430 52 61
www.stripaap.nl

GEEL

Alfa strip
Stationstraat 125
2440 / 014 - 58 43 80

GENT

PopVille
Oudburg 5
9000 / 09 - 223 73 71
www.popville.be

Pierke
Frans van Rijhovelaan 312
9000 / 09 - 227 70 86

GOES

Het paard van Troje
Langevorststraat 2
4461 JP / 0113 - 21 46 91
www.paardvantroje.nl

GRONINGEN

Modern papier
Pelsterstraat 20
9711 KL / 050 - 313 25 21
www.modernpapier.nl

Pellucidar
Nieuweweg 6
9711 TD / 050-3684414
members.lycos.nl/pellucidar

HAARLEM

Beedee
Anegang 42
2011 HS / 023 - 531 01 68
www.beedee.nl

HASSELT

Wonderland
Paardsdemerstraat 17
3500 / 011 - 22 82 00

HOORN

Het gele teken
Grote Oost 37
1621 BR / 0229 - 21 86 23

INTERNET

COMIC STRIPSHOP
Dé internetstripboekhandel
www.comicstripshop.com
info@comicstripshop.com

KAMPEN

De fantast
Burgwalstraat 7
8261 HJ / 038 - 332 03 25
www.de-fantast.nl

KORTRIJK

De Boekenwolf
Meensesteenweg 18
8500 / 056 - 35 44 98
www.boekenwolf.be

LEEUWARDEN

De rat
Voorstreek 83
8911 JL / 058 - 215 16 00

LEIDEN

Dumpie
Nieuwe Rijn 18
2312 JC / 071 - 512 64 04
hansvanderpeet@hetnet.nl

Leidse stripshop
Aalmarkt 4
2311 EC / 071 - 512 18 02
www.leidsestripshop.nl

LEUVEN

Het besloten land
Parijsstraat 16
3000 / 016 - 22 58 40
www.hbl.be

Gobelijn
Mechelsestraat 35
3000 / 016 - 23 55 86
gobelijn@chello.be

MECHELEN

Comic strips
Hoogstraat 11
2800 / 0474 - 490 625
www.comic-strips.com

De stripkever
Bruulcenter, Bruul 79
2800 / 015 - 21 76 05
www.stripkever.be

MIDDELBURG

De Drvkkery
Markt 51
4331 LK / 0118 - 88 68 86
www.de-drvkkery.nl

NIJMEGEN

Señor Hernandez
Houtstraat 59 - 61
5411 JM / 024 - 36 08 181
www.senorhernandez.com

ROTTERDAM

Dick Bos
Junolaan 2
3054 PW / 010 - 461 31 47
www.stripwinkeldickbos.nl

Donner boeken
Lijnbaan 150
3012 ER / 010 - 413 20 70
www.donner.nl

Yendor
Korte Hoogstraat 16
3011 GL / 010 - 433 17 10
www.yendor.nl

SCHIEDAM

't Centrum
Korte Singelstraat 20a
3112 GB / 010 - 426 25 84

SINT-KATELIJNE-WAVER

Artobi
Mechelsesteenweg 119
2860 / 015 - 556197
www.artobi.be

SINT TRUIDEN

De Galliër
Beekstraat 58
3800 / 011 - 67 17 39
www.gallier.be

TILBURG

Stripspeciaalz. De Stripfanaat
NS Plein 10
5014 DA / 013 - 58 00 107
www.stripfanaat.net

TURNHOUT

Tistjen Dop
Paterstraat 96
2300 / 014 - 42 88 29
www.tistjendop.be

UTRECHT

Piet Snot
Vismarkt 3
3511 KR / 030 - 231 84 72
www.pietsnot.nl

Strip en lektuurshop
Oude Gracht 194
3511 NR / 030 - 233 43 57
www.stripart.nl

ZUTPHEN

De vreemde zaak
Groenmarkt 2
7201 HX / 0575 - 51 15 66
www.devreemdezaak.nl

ZWOLLE

De Boekenhalte
Assendorperstraat 103
8012 DH / 038 - 422 10 77
www.boekenhalte.nl

MARZI

jong zijn in Polen

Maakt onbekend onbemind? Allicht geldt dat voor Polen wel. Is dat niet het land waar die goedkope bouwvakkers vandaan komen en onze tweedehands auto's heengaan? Of anders het geboorteland van Karol Wojtyla, de vorig jaar overleden paus Johannes Paulus II? Op stripgebied kennen de meesten van ons enkel Grzegorz Rosinski, de tekenaar van *Thorgal, De Chninkel* en *Graaf Skarbek*. En da's alles. Met het verschijnen van *Karpertje,* het eerste deel van de serie *Marzi,* is daarin verandering gekomen. Het boek is het resultaat van de samenwerking van de onbekende jonge Poolse scenariste Marzena Sowa met haar vriend, de Franse tekenaar Sylvain Savoia die vooral bekend is van de actiestrips *Nomad* en *Al' Togo.* Hoofdrolspeelster van hun strip is de vijfjarige Marzi. Zij woont in de Poolse stad Stalowa Wola ('IJzeren Wil'), ergens in de jaren tachtig. Het leven onder het communistische bewind is geen pretje: er is een chronisch tekort aan alles, mensen leven er als haringen in een ton in grauwe flatgebouwen en ongestraft voor je eigen mening uitkomen kun je wel vergeten. Voor de kleine Marzi is het allemaal even 'normaal'. Zij groeit in deze omgeving op met haar vriendjes. Toch is *Marzi* meer dan alleen een nieuwe kinderstrip. *Karpertje* is het eerste deel van een reeks die de lezer een inkijkje geeft in de persoonlijke geschiedenis van haar bedenkster, Marzena Sowa. *ZozoLala* sprak met Sowa en Savoia over hun intrigerende Poolse herinneringen.

Hoe hebben jullie elkaar leren kennen?

Sowa — „We hebben elkaar niet leren kennen om een project samen te maken, zoveel is zeker. Vier jaar geleden kwam ik naar Frankrijk voor mijn studie, niet met het plan strips te gaan maken."

Savoia — „Het ging eigenlijk heel natuurlijk, zoals mensen elkaar leren kennen, weet je wel... Toen we elkaar voor het eerst zagen, beslisten we allebei om op elkaar af te stappen en dat was dat. (*lachen allebei*) Het idee om samen te werken en de strip te maken die nu voor ons ligt, kwam pas later, toen we al een tijdje samenwoonden. We zijn er eigenlijk samen opgekomen, doordat Marzena me almaar over haar leven in Polen vertelde. Hoe meer ze erover vertelde, hoe meer zin ik kreeg om het in een verhaal te gieten. Ik vond het interessante verhalen, die tegelijk heel specifiek zijn (het Polen van voor de val van het Oostblok) en herkenbaar en menselijk (de avonturen van een klein meisje en haar vriendjes). Wat voor Marzena heel gewoon was, bleek ik echt choquerend te vinden. Tussen opgroeien in Frankrijk en in Polen bleek een wereld van verschil te bestaan. Ik neem aan dat op de meeste van lezers hier ook zo overkomt."

U moest zich als tekenaar plotseling in een heel andere wereld inleven. Hoe ging dat?

Savoia — „Ik vond dat echt niet zo moeilijk hoor. Marzena's verhalen zijn honderd procent waar gebeurd. Juist omdat ze zo authentiek zijn, vond ik het belangrijk om grafisch wat afstand te nemen. Ik wilde de verhalen niet nodeloos zwaar maken. Er zitten humoristische, lichte accenten in. Uit elk detail in de tekeningen vind ik een zekere vreugde spreken. Het was immers niet enkel kommer en kwel daar achter het IJzeren Gordijn! Bij het tekenen van de strip

ben ik uitgegaan van Marzena's verhalen en beschrijvingen. De wereld zoals je die in het boek leest, is volledig haar beschrijving, zij het uiteraard wel gefilterd door mijn blik. Ik heb haar echt het hemd van het lijf gevraagd over van alles en nog wat. Over elk detail van het appartementsgebouw waar *Karpertje* zich afspeelt, hebben we het gehad. Voor mij is het dan ook een zeer persoonlijk verhaal geworden. Mijn andere strips speelden zich af in een veel 'stoerder' universum, met gespierde helden. Nu moest ik in de huid van een jong meisje kruipen."

Een exclusieve tekening voor Zozolala

U heeft jaren samengewerkt met Jean-David Morvan. Heeft hij veel invloed op u gehad?

Savoia — „Jean-David en ik hebben samen in Reims op school gezeten. Vijftien waren we toen we elkaar leerden kennen. Eigenlijk zijn we vrij snel gaan samenwerken, in 1985 geloof ik, voor het fanzine *Hors Gabarit*. Ik wist dat ik zelf niet zulke geweldige scenario's kon schrijven, dus was Jean-David voor mij de perfecte partner. Met vallen en opstaan hebben we heel veel zaken geleerd. We waren het dan ook volledig eens om samen het avontuur op te zoeken door in 1989 naar Brussel te verhuizen en er de stripopleiding van de Sint-Lukasacademie te volgen. Ik vond dat eerder een soort van vervolmaking, want ik had niet het gevoel dat ik een onbeschreven blad was. *(lacht)* Samen hebben we er heel wat auteurs ontmoet en er heel wat van opgestoken. Het was een periode voor ons die een echte laboratoriumfunctie had, in meerdere opzichten. We hebben ons zowel op narratief als grafisch vlak flink kunnen aanscherpen. Om ons een zekere werkregelmaat op te leggen, hebben Jean-David en ik in 1994 een eigen studio opgericht. Die heeft een tijdje echt heel goed gedraaid. Momenteel werk ik thuis – en 'thuis' betekent voor mij Brussel, de stad waar ik een paar maanden geleden naartoe ben verhuisd. Ik zocht al een tijdje naar een nieuwe omgeving, nieuwe uitdagingen, 'frisse lucht'. Maar dat wil niet zeggen dat ik Jean-David niet meer zie of hoor. Allebei werken en reizen we heel erg veel en is het nog steeds dezelfde strijd tegen de deadlines." *(lacht)*

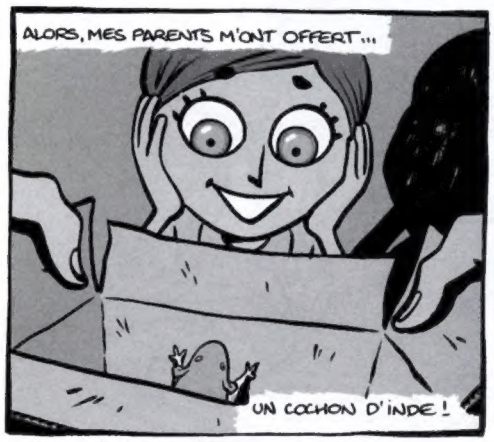

Uit het tweede deel van Marzi

Als je Karpertje vergelijkt met Nomad *zou je niet zeggen dat het door dezelfde tekenaar is gemaakt.*

Savoia — „Ik wilde al langer in een stijl tekenen die minder gedetailleerd en realistisch was. Het was dan ook een verademing om eens los van die realistische 'druk' te kunnen werken, in een veel spontanere stijl. Ik heb me hier echt erg mee geamuseerd. Het heeft ook te maken met de uitbeelding van emoties, die met een vereenvoudigde stijl veel directer is. Met de stijl die ik in *Karpertje* heb gehanteerd, vind ik bovendien dat de tekeningen niet afleiden van het scenario. Dat het scenario niet in de verdrukking kwam, is voor mij heel belangrijk. Het originele scenario van Marzena was heel uitgebreid, met enorm veel details. We hebben samen beslist om het toch een beetje te vereenvoudigen, om het verhaal op een zo krachtig mogelijke manier te brengen. Maar vergis je niet, soms moet je heel lang zoeken totdat iets schijnbaar eenvoudigs op de juiste manier op papier staat."

Marzena, waarom koos u voor het medium strip om uw verhaal te vertellen?

Sowa — „Moeilijke vraag, ik ben altijd wel 'literair' bezig geweest. Niet alleen toen ik Franse literatuur studeerde, maar ook als auteur van een aantal literaire teksten. Ik heb nooit echt bewust over strip als vertelvorm nagedacht. Wat niet wil zeggen dat ik niet graag strips lees! Strips hebben toch een aantal voordelen vergeleken met literaire teksten. Zo is de drempel om met lezen te beginnen veel lager, en niet alleen voor jonge mensen. En als je geluk hebt om te kunnen samenwerken met een goede tekenaar *(lacht)*, geef je zo'n enorme meerwaarde aan het verhaal. Ik kan zelf niet tekenen, al heb ik het wel geprobeerd... Een goede strip maken is heus niet zo eenvoudig als het eruit ziet. Je moet om te beginnen een uitstekende tekenaar zijn (wat ik dus niet ben), je moet je verhaal op een overtuigende manier brengen, enzovoort. In Polen hadden we bovendien niet echt veel strips. Het handjevol strips dat er wel was, was bestemd voor kinderen. Strips zijn er echt een randverschijnsel. Een strip lezen als volwassene, dat is gewoonweg *not done*. Toen ik naar Frankrijk kwam en Sylvain leerde kennen, heeft

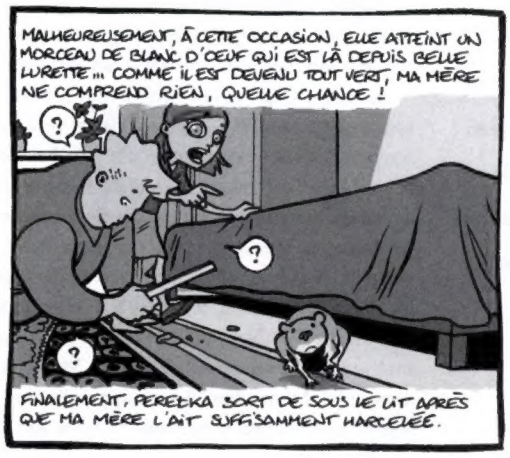
MALHEUREUSEMENT, À CETTE OCCASION, ELLE ATTEINT UN MORCEAU DE BLANC D'ŒUF QUI EST LÀ DEPUIS BELLE LURETTE... COMME IL EST DEVENU TOUT VERT, MA MÈRE NE COMPREND RIEN, QUELLE CHANCE !
?
?
?
FINALEMENT, PEREŁKA SORT DE SOUS LE LIT APRÈS QUE MA MÈRE L'AIT SUFFISAMMENT HARCELÉE.

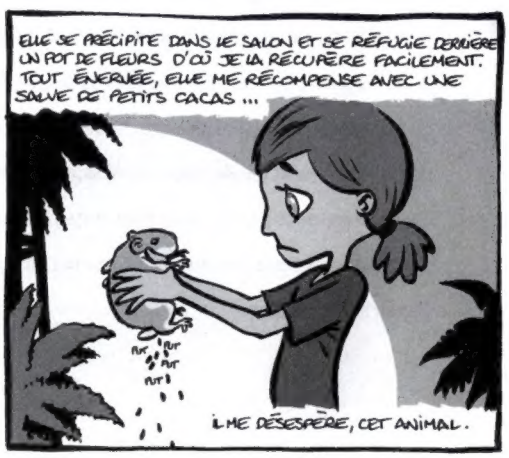
ELLE SE PRÉCIPITE DANS LE SALON ET SE RÉFUGIE DERRIÈRE UN POT DE FLEURS D'OÙ JE LA RÉCUPÈRE FACILEMENT. TOUT ÉNERVÉE, ELLE ME RÉCOMPENSE AVEC UNE SALVE DE PETITS CACAS ...
IL ME DÉSESPÈRE, CET ANIMAL.
Uit het tweede deel van Marzi

hij me helemaal in de fascinerende wereld van het beeldverhaal ondergedompeld. Ik ontdekte dat er een enorm aanbod bestond dat zowel grafisch als inhoudelijk heel intelligent en verfrissend was. Dat was een echte cultuurschok."

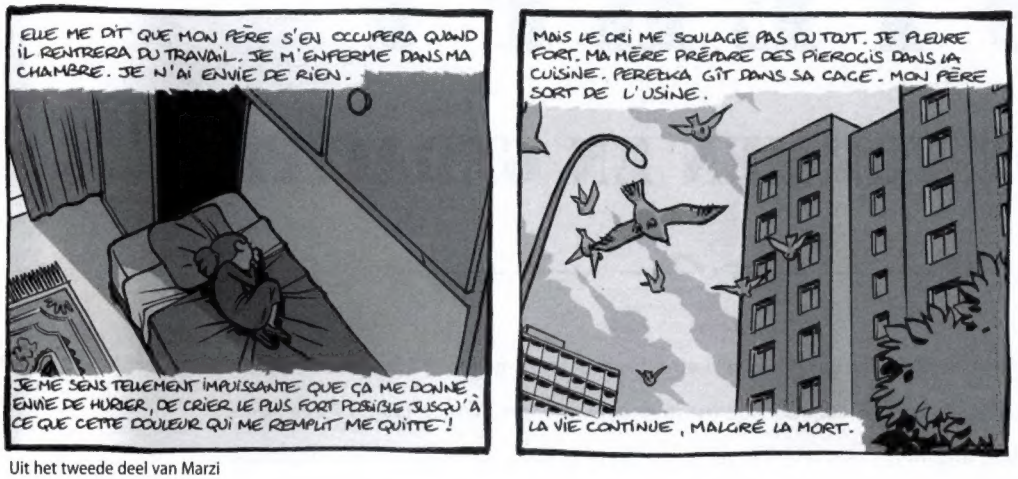
ELLE ME DIT QUE MON PÈRE S'EN OCCUPERA QUAND IL RENTRERA DU TRAVAIL. JE M'ENFERME DANS MA CHAMBRE. JE N'AI ENVIE DE RIEN.
JE ME SENS TELLEMENT IMPUISSANTE QUE ÇA ME DONNE ENVIE DE HURLER, DE CRIER LE PLUS FORT POSSIBLE JUSQU'À CE QUE CETTE DOULEUR QUI ME REMPLIT ME QUITTE !
MAIS LE CRI ME SOULAGE PAS DU TOUT. JE PLEURE FORT. MA MÈRE PRÉPARE DES PIEROGIS DANS LA CUISINE. PERETKA GÎT DANS SA CAGE. MON PÈRE SORT DE L'USINE.
LA VIE CONTINUE, MALGRÉ LA MORT.
Uit het tweede deel van Marzi

Zijn uw verhalen echt geheel autobiografisch?

Sowa — „Zeer zeker, alles wat je leest is waar gebeurd. Ik put uit de herinneringen aan mijn jeugd in Polen – al kent het verhaal in westerse ogen allicht vrij onwaarschijnlijke momenten. Het feit dat mijn verhaal nu als strip wordt gepubliceerd, heeft als bijkomend voordeel dat een erg groot publiek ermee kan kennismaken. We hadden trouwens niet louter een jong publiek voor ogen. Een goed stripalbum is in mijn ogen geschikt voor jong én oud. *Marzi* laat zich volgens mij zowel lezen door jonge kinderen als volwassenen. Je zou kunnen stellen dat ik op deze manier veel meer mensen kan bereiken dan ooit met een novelle of een roman mogelijk zou zijn."

Uw relaas doet denken aan Persepolis*, de kaskraker van Marjane Satrapi. Ook zij is een immigrante in Frankrijk, ook zij publiceerde haar levensverhaal in stripvorm.*

Sowa — „Op het moment dat ik aan *Marzi* begon, had ik nog nooit gehoord van Marjane Satrapi. Toen *Karpertje* verscheen, hebben critici inderdaad gewezen op de overeenkomsten tussen *Marzi* en *Persepolis*. Eigenlijk ben ik me toen pas voor Satrapi's Iraanse epos gaan interesseren. Iran was voor mij echt een volledig onbekend land. Daar is pas door Marjanes verhaal verandering in gekomen. Ikzelf vind niet dat er veel gelijkenissen tussen onze verhalen zijn. Op het feit na dat het over jeugdherinneringen gaat die zich allebei buiten Frankrijk afspelen. Marjane schrijft in de verleden tijd, vanuit een volwassen standpunt. Je weet als lezer dat zij de leefwereld zoals zij die in *Persepolis* oproept, achter zich heeft gelaten. *Marzi* wordt door een klein meisje in de tegenwoordige tijd verteld."

Zijn er plannen om uw werk ook in Polen uit te geven?

Sowa — „Al zijn er uitgevers in Polen die strips in hun fonds hebben en al zijn er enkele stripmakers van een behoorlijk niveau, ik weet niet of hen dit zal interesseren. Ik zou het natuurlijk wel willen en ben ervan overtuigd dat de Poolse lezers zich kunnen identificeren met mijn verhaal. Iedereen van mijn leeftijd en ouder heeft dit soort omstandigheden meegemaakt. Het is dus voor de meeste van mijn landgenoten een erg herkenbaar gegeven. Toen ik mijn familie vertelde dat onze strip werd uitgegeven, werd er menig wenkbrauw gefronst. Men kon niet geloven dat uitgerekend dit verhaal een kans kreeg, juist omdat het 'onze realiteit' weergaf. (*lacht*) Dit genre krijgt weinig kansen in Polen."

Savoia — „De politieke context die in Polen en de andere voormalige Oostbloklanden zo sterk haar stempel op de maatschappij heeft gedrukt, is in dit verhaal alomtegenwoordig. Alle mensen die erin voorkomen dragen dezelfde kledij, wonen in dezelfde woonblokken en doen ook allemaal precies hetzelfde – bij gebrek aan alternatieven. Dat zijn voor de Polen van nu enkel nog herinneringen, en niet altijd de meest aangename. We wilden niet louter amuseren of ontspannen. Uiteraard beogen we dat wel met deze strip, maar we wilden een stapje verder gaan. Met *Marzi* wilden we een manier van leven tonen, een stukje van de geschiedenis dat anders nooit verteld zou worden voor een groot publiek. De insteek van het verhaal is daarom de blik van een kind. En die verschilt uiteraard helemaal van de blik van de volwassene. Wat voor een kind een reuzengroot probleem is, is voor een volwassene soms zo klaar als een klontje. En omgekeerd. Polen is zo lang een voor de buitenwereld hermetisch gesloten land geweest, met eigen regels en een heel specifieke sfeer. Al staat het land psychologisch gezien misschien heel erg ver van ons af, met de auto sta je vanaf Brussel al na één dag reizen in Warschau."

Zijn er ook dingen die u niet wilde vertellen in de strip?

Sowa — „Hmmm, waarschijnlijk wel. Heel persoonlijke zaken heb ik er niet in opgenomen. Ik wilde ook naar niemand een beschuldigend vingertje heffen. Het verhaal gaat over dat kleine meisje en de personen uit haar onmiddellijke omgeving. Bovendien hadden we natuurlijk maar een beperkt aantal pagina's, dus plaats om over mijn héle jeugd te vertellen was er niet."

Wat mogen we in de reeks nog verwachten?

Sowa — „De kleine Marzi is in de eerste aflevering zo'n jaar of vijf, zes. Het is de bedoeling haar te volgen tot na haar puberteit, tot ze mijn huidige leeftijd bereikt: 25 dus. Er is nog zoveel te vertellen. De afgelopen twee decennia waren in Polen niet bepaald rustig. Marzi is absoluut geen klassieke 'stripheldin' waar we eindeloos albums over willen tekenen. We maken vier albums, meer niet, precies de hoeveelheid die we nodig hebben om dit volledige verhaal te vertellen. In het tweede album zullen we het hebben over de omwenteling in Polen. In het derde zal Marzi de oversteek maken naar Parijs, waar ze Franse letteren gaat studeren. En in het laatste album ziet ze zich geconfronteerd met 'het Westen' en dan vooral de stereotiepe denkbeelden die erover het Oostblok bestaan."

Roel Daenen

Een exclusieve tekening voor Zozolala

STERFT

GIJ OUDE VORMEN EN GEDACHTEN!

Wie zegt de namen Otto Nückel, Giacomo Patri of István Szegedi Szuts nog iets? Het zullen er niet veel zijn. Auteurs als Thomas Ott en Eric Drooker oogsten internationaal veel lof met hun tekstloze strips uit schaafkarton. Maar hun inspirators zijn veelal in de vergetelheid geraakt; het werk is slecht verkrijgbaar. Aan het begin van de vorige eeuw omzeilden veel auteurs de internationale taalgrenzen met hun tekstloze beeldverhalen voor volwassenen, waarin ze via houtsneden hun socialistisch geïnspireerde gedachtegoed uitdroegen: een soort Internationale in hiëroglyfen. Maar met de veranderende politieke verhoudingen en doordat beeldverhalen alleen met humor en kinderen werden geassocieerd, taande de interesse. Met de auteurs stierf ook het genre van de houtsnedestrip uit.

Frans Masereel, die naam zegt veel mensen nog wel iets. De Belgische illustrator en houtsnijkunstenaar is de eerste die aan het eind van de Eerste Wereldoorlog zo'n beeldroman publiceert. In 1918 verschijnt zijn houtsnedestrip *25 images de la passion d'un homme,* een socialistische/pacifistische variant op het lijden van Christus, waarin een gewone man opkomt voor zijn rechten en dat met de dood moet bekopen.

Het tekstloze boek wordt behalve in Frankrijk ook in Duitsland uitgegeven. De kosten voor de uitgever waren relatief laag, omdat alleen de omslag aanpassing behoeft. Verschillende herdrukken volgen. Maar met Masereels tweede houtsnedestrip, *Mon livre d'heures* uit 1919, begint het succes pas echt. In de eerste jaren worden van het boek in heel Europa meer dan 100.000 exemplaren verkocht. In de jaren twintig zal Masereel nog diverse houtsnedestrips maken, waarvan *Le soleil, Histoires sans paroles, Idée* en *La ville* de bekendste zijn.

In die periode komt de jonge Amerikaan Lynd Ward studeren aan de kunstacademie in Leipzig. Zijn Duits is slecht, maar de tekstloze boeken van Masereel die hij onder ogen krijgt, begrijpt hij maar al te goed. Het werk maakt grote indruk op hem. De politiek geëngageerde Ward (hij was gedurende zijn leven actief in diverse pacifistische organisaties en zijn vader was een linkse dominee die opkwam voor de onderdrukten) besloot na zijn terugkeer in de Verenigde Staten ook houtsnedestrips te gaan maken. In 1929 verscheen zijn eerste en bekendste werk: *Gods' Man,* een moderne variant op Faust waarin de hoofdpersoon een contract sluit met het kapitalistische kwaad en vervolgens zijn lot tevergeefs probeert te ontlopen. Hoewel het boek een week na de grote beurskrach verschijnt, verkoopt Ward er nog zo'n 12.000 van. Een redelijk succes dat hij met zijn latere houtsnedestrips niet meer zal evenaren.

In die periode leggen steeds meer kunstenaars van over de hele wereld zich toe op het vervaardigen van soortgelijk werk: allemaal tekstloos en op pocketformaat. De Duitser Clément Moreau maakt het korte *Erwerbslose Jugend* in 1928, een boekje met zes linoleumsneden over een jongen die geld probeert te verdie-

Frans Masereel **(1889-1972)**

Masereel wordt geboren in Blankenberge en verdient de kost als illustrator. Tijdens de Eerste Wereldoorlog ontloopt hij militaire dienst door naar Zwitserland te vertrekken. Daar ontmoet hij andere pacifisten, onder wie de schrijver Stefan Zweig. Hij werkt mee aan diverse pacifistische kranten en pamfletten. Na de oorlog vestigt hij zich in Parijs, omdat hij in België gezocht wordt als dienstweigeraar. Hij verwerkt zijn politieke ideeën in houtsnedestrips. In veel van zijn boeken staan voorwoorden van bekende socialisten als Pieter Jelles Troelstra, of politiek gelijkgezinden als de schrijvers Hermann Hesse en Thomas Mann.

Hij wordt in België gerekend tot de 'voorname vijf': een groep Vlaamse kunstenaars die na de Eerste Wereldoorlog de oude houtgraveerkunst nieuw leven inblaast (naast Masereel zijn dat Jan Frans Cantré, Jozef Cantré, Henri van Straten en Joris Minne). Behalve de in de tekst van het artikel genoemde werken, publiceerde hij onder andere nog *L'oeuvre, Landschaften und Stimmungen, La sirène, Danse macabre* en *Ein Traumerlebnis.* Masereels houtsnedestrips worden nog met enige regelmaat herdrukt, zowel bij Amerikaanse, Franse als Duitse uitgevers. De boeken zijn zowel tweedehands als nieuw in veel speciaalzaken verkrijgbaar.

Lynd Ward **(1905-1985)**

Van Lynd Ward gaat het verhaal dat hij professioneel tekenaar wil worden als hij ontdekt dat zijn achternaam omgekeerd 'Draw' is. Als zoon van een dominee raakt hij vertrouwd met en sterk geïnspireerd door de gravures van Gustave Doré in de bijbel. Geboren in Chicago gaat hij na zijn huwelijksreis naar Leipzig om daar aan de kunstacademie te studeren waar hij in aanraking komt met het werk van Masereel. Terug in de VS begint hij met het maken van houtsnedestrips. Na *Gods' Man* maakt hij nog *Madman's Drum,* dat onder andere handelt over de slavenhandel, en *Wild pilgrimage,* over een arbeider die in opstand komt. In dit werk gebruikt hij ook kleur. Verder maakt hij nog *Prelude to a million years, Song without words* en *Vertigo.* Voor zijn talrijke kinderboekenillustraties ontvangt hij diverse prijzen. Wards meesterwerk *Gods' Man* is twee jaar geleden nog herdrukt door de Amerikaanse uitgever Dover Publications (www.doverpublications.com). Ook Mad Man's Drum is daar weer verkrijgbaar.

nen voor zijn arme ouders. De Hongaar István Szegedi Szuts publiceert in 1931 zijn houtsnedestrip *My war,* over de gruwelen van de Eerste Wereldoorlog. Net als in Masereels *25 images de la passion d'un homme* wordt de hoofdpersoon geëxecuteerd wanneer hij zijn mond opentrekt over het onrecht. In 1930 maakt de Tsjechoslovaakse Helena Dittrichová Bochoráková *Enfance,* een autobiografische vertelling over de armoede waarin zij opgroeide. In datzelfde jaar verschijnt *Schicksal* van de Duitser Otto Nückel. In 187 loodgravures vertelt hij het noodlottige verhaal van een vrouw die vervalt tot prostitutie. En de Italiaan Giacomo Patri maakt *White collar.* In prachtige linoleumsneden vertelt Patri daarin het relaas van een kantoorklerk wiens sympathie voor de vakbond hem zijn baan kost.

Ook minder politiek geëngageerde kunstenaars ontdekken het medium. Er verschijnt een houtsnedestrip over het leven van Jezus in 1930 van de hand van de Amerikaan James Reid. En het relatieve succes van het genre (op Masereel en Ward na hebben weinig artiesten veel boeken verkocht) lokt zelfs een heuse parodie uit. Eveneens in 1930 verschijnt *He done her wrong* van de Amerikaan Milt Gross, met de veelzeggende ondertitel: *The great American novel and not a word in it–no music too* (een boek dat uitgeverij Fantagraphics onlangs overigens weer opnieuw uitbracht).

De houtsnedestrips zijn overigens vaak meer dan louter socialistische pamfletten. Ook zijn ze individualistisch van aard. Veel verhalen hebben een kunstenaar als hoofdpersoon die moet opboksen tegen de moderne, prestatiegerichte maatschappij. Veelvoorkomende bijfiguren zijn de kapitalistische uitbuiter met hoge hoed – waar de hoofdpersoon het keer op keer tegen aflegt – en de hoer: in de wereld van de houtsnedestrips is er vrijwel geen liefde zonder dat daarvoor moet worden betaald. Een gangbare scène in meerdere verhalen is dan ook dat de hoofdpersoon na een bezoek aan de hoeren schreiend ter aarde stort, wanneer blijkt dat zelfs de liefde te koop is.

Het is ook het tijdperk van de verregaande industrialisatie. In veel boeken van bijvoorbeeld Masereel en Ward dienen de eindeloze schoorsteenvelden en enorme fabriekshallen als achtergrond. De figuren acteren door het ontbreken van tekst vaak melodramatisch om de gebeurtenissen voor de lezer beter te kunnen duiden.

De opkomst van de houtsnedestrips komt overigens niet zomaar uit de lucht vallen. Al sinds het begin van de twintigste eeuw hebben veel – vooral Duitse – expressionistische kunstenaars als Erich Heckel, Otto Dix en Georg Grosz deze veelal in de Middeleeuwen en de Renaissance toegepaste techniek herontdekt. Wat Masereel en zijn volgelingen echter doen, is de houtsneden aanwenden als massamedium: van de galerie naar de boekhandel, van de elite naar het volk. Daarbij worden zij uiteraard mede geïnspireerd door de stomme film uit die periode, waarin bewezen wordt dat je zonder woorden heel goed een verhaal voor volwassenen kunt vertellen.

Maar zoals de expressionistische stomme film verdwijnt, verdwijnt ook de houtsnedestrip uiteindelijk. Andere kunstvormen komen op, minder op het socialisme geïnspireerd als in de roerige jaren twintig en dertig. In 1951 verschijnt er nog een houtsnedestrip van de hand van de Engelsman Laurence Hyde: *Southern Cross,* over hoe de atoomproeven in de Stille Oceaan het idyllische leven daar verwoesten. Ook Masereel blijft nog tot op hoge leeftijd actief. Zo verschijnt in 1964 nog *Routes des hommes,* een moderne variant van *Mon livres d'heures.* Maar langzaam sterft het genre uit. De tijd van klassenstrijd en wapperende vaandels is voorbij.

Hans van Soest

Met dank aan Perry Willett

Giacomo Patri **(1898-1978)**

De Italiaan Patri emigreert in 1916 naar de Verenigde Staten en vestigt zich in San Francisco. Hij gaat daar aan de slag als illustrator en geeft tekenlessen. Ook is hij actief in het vakbondswezen. Zijn enige beeldroman *White collar* (waaraan hij drie jaar werkt) verschijnt oorspronkelijk ergens in de jaren dertig. Hij drukt het boekwerkje eigenhandig. De opbrengst van de verkoop gaat grotendeels naar de Federation of Architects, Engineers, Chemists and Technicians (FAECT), allemaal beroepsgroepen die onder druk staan door de enorme economische recessie in die jaren. Pas in 1940 geeft een uitgever het werk uit, dit keer op kwaliteitspapier. Net als Ward maakt Patri gebruik van een steunkleur. De laatste heruitgave van *White collar* dateert van 1975 (door de Amerikaanse uitgeverij Celestial Arts) en is inmiddels zeer zeldzaam. Gelukkig hebben liefhebbers het werk integraal op internet gezet, waardoor het weer door iedereen kan worden gelezen: http://www.sfsu.edu/~gallery/labor/whitecollar/#.

Otto Nückel **(1888-1955)**

Net een paar maanden na *Gods' Man* verschijnt *Schicksal (Destiny)* in de VS. De critici zijn laaiend enthousiast, maar toch zal de in Keulen geboren Nückel het bij deze ene, zij het meesterlijke, beeldroman houden. Hij breekt zijn medicijnenstudie af om als kunstenaar de kost te verdienen. Eerst als boekillustrator, later als schilder, waarbij hij opvalt door zijn magisch-realistische voorstellingen. *Schicksal* is onlangs heruitgegeven door de Franse uitgeverij Editions Imho onder de titel *Destin* (zie www.imho.fr).

Thierry Robin *slaat zijn eigen boeken nooit meer open*

De Fransman Thierry Robin (1958) is een veelzijdig baasje. In Nederland bekend geworden met zijn historische strip *Chinees rood,* maakt hij alweer een aantal jaren de populaire fantasy-strip *Koblenz* over een man met bovennatuurlijke krachten die zich laat inhuren om mysterieuze zaken op te lossen. De opdrachtgever moet betalen in levensjaren, alleen zo kan de hoofdpersoon zijn mechanische hart aan de praat houden. Daarnaast maakt Robin ook de kleurrijke kinderstrip *Lieve Kerstman,* waarvan ieder jaar een nieuw deel uitkomt. „Ik ben als de dood dat ik me ooit ga vervelen," vertelt hij.

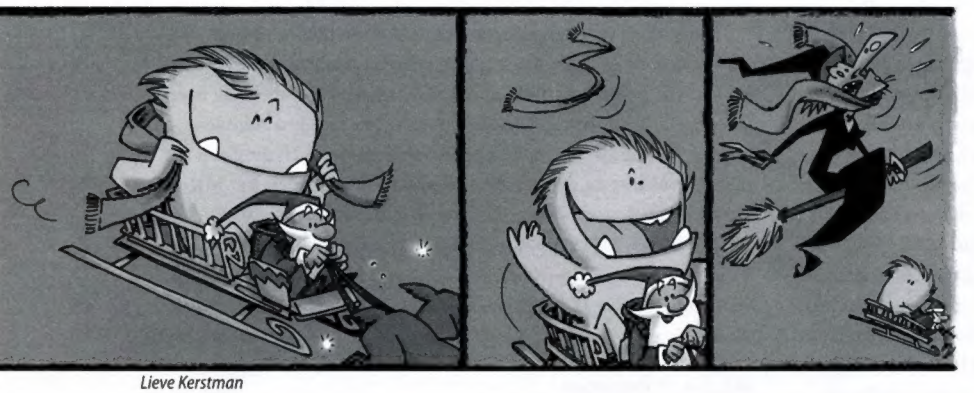

Lieve Kerstman

Hoe is Koblenz *ontstaan?*

„Het idee voor *Koblenz* is geleidelijk aan gegroeid. Uit verschillende bronnen heb ik ideeën geput, die uiteindelijk zijn uitgemond in de reeks. Zo ben ik een liefhebber van de fantastische literatuur uit de negentiende eeuw. Gustave Flauberts roman *Salammbô* diende bijvoorbeeld als inspiratiebron voor het tweede album van *Koblenz* dat zich eveneens in het oude Carthago afspeelt. Voor de vormgeving van de serie ben ik geïnspireerd door allerlei reproducties uit de negentiende eeuw: gravures, de eerste fotografie. En natuurlijk het begin van de film. Ik ben vooral dol op de expressionistische Duitse cinema uit het begin van de vorige eeuw. Het vierde album van *Koblenz (M pour anarchie, moet nog in het Nederlands verschijnen, red.),* is min of meer een hommage aan regisseur Fritz Lang. Maar voor mijn verhalen put ik ook uit moderne tv-series als *The X-files* en *The Avengers.* Die laatste is misschien niet echt modern meer, maar wel mijn favoriete tv-serie aller tijden!"

Voor de vormgeving heeft u zich ook duidelijk laten inspireren door de Jugendstil.

„Ja, al heb ik die eigenlijk pas ontdekt sinds ik in Brussel woon. Ik ben nooit zo'n liefhebber geweest van de Franse Art Nouveau. De metro-ingangen in Parijs van Hector Guimard bijvoorbeeld, vind ik veel te bloemerig, een beetje zielloos, niet zo interessant. Maar de Belgische variant, bijvoorbeeld de architectuur van Victor Horta, heeft veel meer eigen smoel, is veel origineler. Hetzelfde geldt voor de Jugendstil in Oost-Europa, zoals het werk van Alphonse Mucha. Ik ben voor het maken van het eerste deel van *Koblenz* speciaal naar Praag gegaan om in de juiste stemming te komen."

Koblenz

Een voortdurend terugkerend thema in uw werk is het verdwijnen van een cultuur. Het eerste deel van Koblenz *draait om de opkomst van de industrialisatie. Het tweede deel om de vernietiging van Carthago door Rome, het derde om de overgang van het feodale naar het moderne Japan. Uw vroegere reeks* Chinees rood *draaide mede om de westerse invloeden in het oude China. Waar komt die fascinatie voor botsende culturen vandaan?*

„Ik analyseer mijn eigen obsessies nooit zo. Ik heb ze gewoon, zo simpel is het. Wel moet ik ervoor waken dat ik mezelf niet te veel herhaal. Ik houd me ook bezig met andere thema's, zoals de dunne scheidslijn tussen droom en realiteit, tussen werkelijkheid en illusie. De overgang tussen die twee werelden komt in veel van mijn verhalen terug. Maar het is natuurlijk overduidelijk dat ik me ook erg interesseer voor oude werelden die veranderen door de opkomst van de moderniteit. De hoofdpersonen in *Koblenz* staan daar min of meer symbool voor. Koblenz zelf staat voor de oude tradities, zijn assistente Clara voor de geëmancipeerde, nieuwe maatschappij. Het verdwijnen van oude culturen en tradities houdt me zeer bezig. Ik ben nogal nostalgisch van aard als het om dat soort dingen gaat."

Nostalgisch? Zou u een strip kunnen maken die zich in het heden afspeelt?

„Het heden interesseert me niet zo veel, vooral grafisch niet. Ik denk dat ik een romanticus ben, maar dan een sombere, met een obsessieve interesse voor dood en verval. Meer een Duits soort romantiek dus, niet van die zoetgevooisde liefdesverhaaltjes."

Uw tekenstijl voor Koblenz *is niet te vergelijken met die voor* Lieve Kerstman. *Kost de overschakeling u veel moeite?*

„Nee, ik verander graag van stijl. Ik ben net

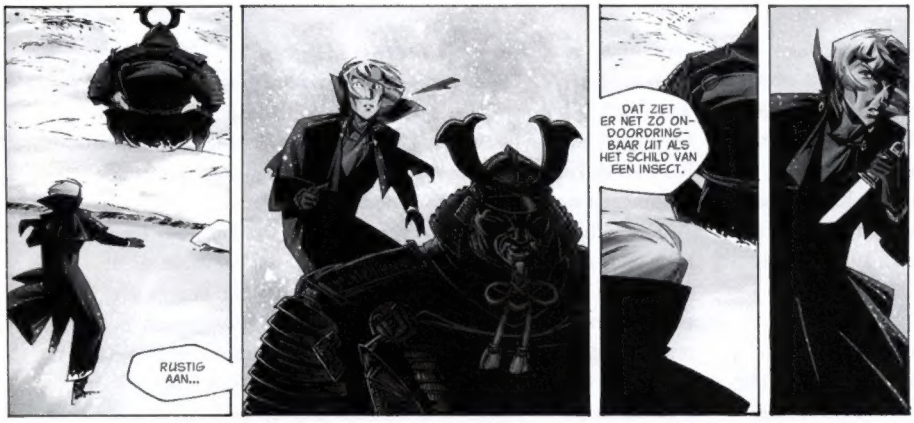

Een pagina uit *Koblenz* deel 3

Drie pagina's uit *Koblenz* deel 4

een nieuwe kinderserie begonnen voor Dupuis, *Zappa et Tika*, die er ook weer anders uitziet. Ik wil me niet gaan vervelen als stripmaker. Iedere dag dezelfde decors tekenen, dezelfde personages, ik moet er niet aan denken. Ik begrijp die tekenaars niet die al veertig jaar steeds min of meer hetzelfde stripboek maken, iedere keer weer. Hoewel ik op de kunstacademie heb gezeten, heb ik geen echt grafische opleiding gehad. Ik ben wat dat betreft volledig autodidact en heb me altijd geïnteresseerd voor verschillende stijlen. Nog steeds ben ik op zoek naar nieuwe dingen, vooral via internet."

Lieve Kerstman *maakt u op scenario van Lewis Trondheim,* Koblenz *schrijft u zelf. Wat heeft uw voorkeur?*

„Ik werk van tijd tot tijd graag samen met een scenarist, dat is verfrissend. Maar ik vind het belangrijk dat ik ook mijn eigen scenario's schrijf. Als je je stripauteur wilt noemen, moet je toch een verhaal en dialogen kunnen schrijven, vind ik. De samenwerking met Trondheim verloopt heel soepel. Hij stuurt me een scenario waarbij de pagina-indeling al helemaal voor me is uitgedacht. Ik hoef het alleen maar uit te tekenen. Dat is een aangename en snelle manier van werken."

Stelt het maken van strips voor jonge kinderen, zoals Lieve Kerstman, *andere eisen aan u als stripmaker?*

„Dat ligt helemaal aan het niveau van het kind. Zelf vind ik het leuk om zowel voor jongere kinderen te schrijven als voor volwassenen. Er zit op zich niet zo heel veel verschil tussen. Je kunt min of meer dezelfde thema's gebruiken, al houd je er natuurlijk rekening mee dat het niet te moeilijk of griezelig mag zijn. Grafisch is er wel een duidelijk verschil. Kinderen geven niets om een pseudo-virtuoze tekenstijl, zoals ik die voor *Koblenz* hanteer. Ze houden van simpel en willen gewoon een leuk verhaal. Daar hebben ze ook eigenlijk wel gelijk in."

Grafisch doet Koblenz *denken aan het werk van Andreas, vooral wat pagina-indeling betreft.*

„Nou, daarvoor heb ik eigenlijk vooral goed gekeken naar Amerikaanse superheldencomics. Ik ben opgegroeid met het weekblad *Robbedoes* in de jaren zestig en zeventig. Ik ben beïnvloed door de Belgische striptekenaars uit die jaren: André Franquin natuurlijk, maar ook Paul Deliège. Later heb ik alle vensters opengezet en heb ik het werk van enorm veel andere grafici tot me genomen. De lijst met inspirators is te lang om op te noemen. Onlangs heb ik het werk van Cliff Sterrett *(maker van Amerikaanse krantenstrips als Polly and her pals uit het begin van de vorige eeuw, red.)* weer herlezen. Wat een geweldenaar! Ik heb ook tijdens mijn vele reizen een flinke verzameling Chinese strips opgedaan. Ook daar lopen formidabele tekenaars rond."

Is in die Robbedoes*-jaren de wens ontstaan later zelf ook strips te gaan maken?*

„Ja, die wens had ik als kind al. En mijn ouders vonden het goed, waarvoor ik ze nog steeds erg dankbaar ben. Ik wilde ook graag verder in de muziek, maar daar heb ik onvoldoende tijd voor. Ik amuseer me wel met het componeren van wat achtergrondmuziekjes voor bij de *Koblenz*-strips. Die heb ik op mijn eigen site gezet."

Wanneer is een album voor u geslaagd?

„Een wat clichématig antwoord misschien, maar: nooit. Ik herlees mijn eigen albums ook niet. Zodra een strip van de drukker komt, zie ik er alleen nog maar fouten in. Dan zie ik tekeningen die ik toch anders zou hebben opgezet, scènes die ik toch langer had willen uitspinnen of juist willen inkorten. Wat mij betreft is een strip dood zodra die af is: de kast in en niet meer inkijken. Dan telt alleen nog maar het nieuwe album dat ik aan het maken ben."

En waar bent u nu dan zoal mee bezig?

„Met meerdere projecten. Als groot fan van de Nederlandse muziekgroep de Nits, wil ik nog eens een strip rond hun songteksten opbouwen. Hopelijk komt dat er ooit nog eens van. Ondertussen ben ik aan iets heel anders begonnen. *Zappa et Tika* is een sciencefiction-strip voor kinderen. En voor mijn volwassen publiek broed ik nu op een strip over het communisme.

Ik heb zoveel ideeën, dat ik weet dat ik te weinig tijd zal hebben ze allemaal uit te voeren, maar dat is niet erg. Het belangrijkste is dat mijn hersens kunnen blijven doormalen." ***Hans van Soest***

Werk van de Chinese striptekenaars waar Robin het over heeft, is terug te vinden op zijn site: www.thierryrobin.com.

Het laatste oordeel

De onschuldigen 1

Gipi

Uitg. Oog & Blik; 32 pl.; zwart-wit, steunkleur; slappe kaft; € 9,95

In afwachting van de vertaling van Gipi's boek *Notes pour une histoire de guerre*, dat in Angoulême de prijs voor het beste album won, brengt Oog & Blik alvast het debuut van deze Italiaanse tekenaar (echte naam: Gian Alfonso Pacinotti). In dit eerste deel van *De onschuldigen* maken we kennis met Giuliano die samen met zijn neefje Andrea rondreist per auto. Tijdens de rit praat hij veel met zijn neefje die alles wil weten over de man die ze gaan bezoeken: Valerio. Valerio is een jeugdvriend van Giuliano en komt net na twaalf jaar uit de gevangenis.

Andrea's moeder is niet enthousiast over Giuliano's bezoek aan zijn jeugdvriend, maar Giuliano verzekert haar dat Valerio een goede vent is en destijds onschuldig is veroordeeld. In flashbacks vertelt Gipi de gebeurtenissen die leidden tot Valerio's veroordeling. Maar is dit de waarheid? Er blijven nog een paar zaken onduidelijk, maar die zullen ongetwijfeld in de volgende delen worden uitgelegd... Want het ligt voor de hand dat we ook nog kennismaken met de rest van de jeugdbende waartoe Giuliano behoorde.

Het verhaal van *De onschuldigen* is eigenlijk te dun voor een los boek en het enige bezwaar tegen dit album is dat het te mager is: 32 pagina's zonder echte plot, met niet meer dan een bezoek aan een jeugdvriend waarmee allerlei zaken worden gesuggereerd is onbevredigend. Gipi's teken- en vertelstijl is dat echter zeker niet. De situatie die hij neerzet van een man die iemand uit zijn verleden bezoekt en dat bovendien doet met een jong neefje die alles wil weten, nodigt uit tot subtiele dialogen en een vreemde, *roadmovie*-achtige sfeer. Het tekenwerk is bijzonder en doet denken aan Baudoin of pentekeningen van Mattotti. Gipi bedient zich van twee stijlen: een krasserige stijl in zwart-wit waarmee hij de flashbacks vormgeeft, en een ingekleurde variant voor 'het heden'. De aquarel-inkleuring is somber en suggereert voortdurend dat er iets ergs staat te gebeuren, maar wat? *De onschuldigen* is als een heerlijk voorafje, dat de eetlust opwekt in de wetenschap dat er een topmaaltijd geserveerd gaat worden. Tot die tijd is het afwachten.

Gerard Zeegers

Robbedoes one-shot:Versteende reuzen

Yoann & Vehlmann

Uitg. Dupuis; 64 p.; slappe kaft; kleur; € 7,50

Het publiceren van strips wordt door de almaar uitdijende uitgeversconglomeraten steeds professioneler aangepakt. Om bekende reeksen optimaal te laten renderen, worden meerdere stripmakers aangetrokken om de verschijningsfrequentie te kunnen verhogen. Aan *Blake en Mortimer* werken meerdere koppeltjes, van Blueberry bestaan al jaren spin-offs die door anderen worden gemaakt en het werk van Jacques Martin gaat binnenkort volledig naar de lopende band (zie onze rubriek Prikbord).

Ook de onverslijtbare stripheld Robbedoes moet er aan geloven. Het duo Tome en Janry heeft zich volledig bekeerd tot de bijreeks *Kleine Robbe* (genre: geniaal verbeelde flauwe grappen). De fakkel is overgenomen door Morvan en Munuera die de hoofdserie voortzetten. Daarnaast verschijnen de twee hoofdpersonen Robbedoes en Kwabbernoot nu ook in one-shots die door wisselende stripmakers als Tarrin & Yann en Frank le Gall zullen worden gemaakt. Eerste in deze nevenreeks is *Versteende reuzen* van tekenaar Yoann Chivard en scenarist Fabien Vehlmann.

Het laatste door Tome en Janry gemaakte album was al een duidelijke stijlbreuk in de reeks. De overgang van karikaturaal naar semi-karikaturaal lijkt een trend te hebben gezet voor de toekomst van de serie. De Franse tekenaar Yoann heeft het oer-Belgische *Robbedoes* een smoel gegeven die een duidelijke affiniteit met de nieuwe Franse school verraadt. Het is even wennen, maar kwaliteit verloochent zich niet.

Ook het scenario is realistischer geworden. De overgebleven slapstickmomenten worden voornamelijk verzorgd door de eekhoorn Spip die in het verhaal volledig uit de toon valt. Het enige wat nog aan vroegere tijden herinnert, is het plot: op de bodem van

de Middellandse Zee ontdekt Robbedoes voor zijn opdrachtgever archeoloog Martin, de resten van een verloren gegane beschaving. De Amerikaan Bill Callaway, collega en concurrent van Martin, stort zich eveneens op die archeologische vondst. Vooral door de charmes van de assistente van Callaway sluit Kwabbernoot zich aan bij de rivaliserende partij. Zoals gebruikelijk eindigt alles met verwoesting en geweld. In films en strips zijn archeologen gegarandeerde vernietigers van blootgelegd cultuurgoed.

Versteende reuzen is een degelijk gemaakt stripverhaal. De tekenstijl is sterk afwijkend van de lang beproefde vormgeving, maar oogt soepel genoeg om de vergelijking te doorstaan. Het vernuftige scenario van Vehlmann biedt meerwaarde. Ondanks het wat uitgemolken plot vertelt hij een goed verhaal en zorgt met de ingebrachte tweespalt tussen de vrienden Robbedoes en Kwabbernoot voor een extra laag in het verhaal. Commercie en kwaliteit zijn niet per definitie tegengesteld aan elkaar.

Jef Nieuwenhuis

Baobab 1

Igort

Uitg. Oog & Blik; 32 pl.; kleur; slappe kaft; € 9,95

Baobab is de eerste bijdrage van de Italiaanse stripmaker Igort aan de door hemzelf samengestelde collectie Ignatz, een serie luxe uitgevoerde boekjes van telkens 32 pagina's met werk van een meer of minder bekende stripmaker. Igort zelf mag zich sinds kort tot de eerste categorie rekenen. Hij begon ongeveer tegelijk met Mattotti, maar het duurde veel langer voordat ook hij doorbrak. Dat gebeurde twee jaar geleden met de indrukwekkende maffiastrip *5 is het perfecte getal*. Het leverde hem internationale erkenning en lovende kritieken op. Net als de andere deeltjes in de Ignatz-reeks wordt ook *Baobab* in veel verschillende landen en talen uitgebracht.

Igorts tekeningen zijn ook dit keer weer prachtig. Ze staan volledig in dienst van het verhaal, want telkens wanneer het verhaal daarom vraagt past Igort zijn tekenstijl aan. Hij creëert op die manier even gemakkelijk met veel zwart een grimmige als een poëtische sfeer door met heel ijle lijnen en veel wit te werken.

Baobab begint in september 1910 met de alledaagse gebeurtenissen in het leven van het Japanse jongetje Hiroshi, dat wordt opgevoed door zijn oma en zijn dagen doorbrengt met het luisteren naar haar verhalen en die van andere vrouwen in zijn kleine dorpje. Daarna verplaatst de handeling zich naar Zuid-Amerika, waar de jonge dromer Celestino Villarosa heeft besloten om striptekenaar te worden en te leven voor zijn kunst. Waarna het verhaal weer besluit met de wederwaardigheden het Japanse jongetje.

Baobab boeit van de eerste tot de laatste bladzijde, maar laat de lezer toch met een onbevredigd gevoel achter. Er gebeurt niet heel veel in dit boek en na 32 pagina's moet de lezer al weer wachten tot over onbepaalde tijd het tweede deel van *Boabab* verschijnt. Een nadeel dat overigens ook voor de meeste andere delen van de Ignatz-collectie opgaat: 32 pagina's is gewoon wat kort voor een eerste deel van een verhaal. Hoe gaat het verder met de jonge Hiroshi en de ambitieuze Villarosa? Dit verhaal smaakt naar meer en je wilt weten hoe het verder gaat. We zullen geduld moeten betrachten om er achter te komen wat het Japanse jongetje en de Zuid-Amerikaanse striptekenaar met elkaar bindt.

Hans Pols

De Erfgenaam 1: Ontmoeting in Glasgow

Béhé & Giroud

Uitg. Glénat; 54 pl.; kleur; harde kaft; € 14,50

De reeks *De Tien Geboden* van scenarist Frank Giroud was in alle opzichten een succes. De serie bestaat uit tien onafhankelijke verhalen met telkens een verbindend element. Elk deel is geschreven door Giroud, maar heeft een eigen tekenaar. Die opzet zorgt voor duidelijke kwaliteitsverschillen, maar onderstreept op functionele wijze het zelfstandig karakter van elk album. Het grondig uitgewerkte verhaal werd door het lezerspubliek goed ontvangen. Een vervolg kon dan ook bijna niet uitblijven. *De Erfgenaam* sluit aan op *De Tien Geboden*, maar heeft een andere opzet: in deze nieuwe reeks wordt dit keer één doorlopend verhaal verteld. Terecht is er dan ook voor gekozen om alle vijf de delen door dezelfde tekenaar te laten maken.

In *Ontmoeting in Glasgow* keren enkele bekenden uit *De Tien Geboden* terug. Hoofdpersoon is Gwen, vriendin van een schrijver die zichzelf in het eerste deel van *De Tien Geboden* van het leven heeft beroofd na het schrijven van een mysterieus boek. Hetzelfde boek brengt ook haar in de problemen, doordat ze aan een heruitgave een aquarel uit het archief van de schrijver toevoegt. De aquarel toont een onbekend vers uit de Koran en trekt daardoor de aandacht van islamitische fundamentalisten. Tot overmaat van ramp valt de vrouw aan het eind van het album in handen van een seriemoordenaar. *Ontmoeting in Glasgow* is een ogenschijnlijke warboel van verhaallijnen, wat zo langzamerhand kenmerkend is voor de scenario's van Giroud. Op wonderbaarlijke wijze weet de schrijver echter altijd het overzicht over zijn literaire labyrinten te bewaren. Achteloos mengt hij elementen uit zijn vorige reeks met nieuwe aanzetten. Op hetzelfde moment dat hij chaos lijkt te creëren, houdt hij de lezer bij de hand zodat deze zich niet verliest in alle wendingen, verwijzingen en opduikende personages. Het is bewonderenswaardig hoe toegankelijk zijn complexe verhalen blijven voor een breed publiek.

De keuze voor de tekenaars van zijn verhalen was bij *De Tien Geboden* niet altijd even sterk. Tekenaar Joseph Béhé die in die reeks ook een album voor zijn rekening nam, mag nu de hele reeks verbeelden. Zijn tekenwerk oogt echter vlak en voegt niets aan het verhaal toe. *De Erfgenaam* had beter verdiend. Giroud toont met het eerste deel van deze reeks opnieuw aan een van de beste stripscenaristen van dit moment te zijn.

Jef Nieuwenhuis

Op kamers 1: De vierde man

Christopher & Sylvain Runberg

Uitg. Dupuis; 46 pl.; kleur; slappe kaft; € 5,25

De geboren Brit Christopher Longé timmert in Frankrijk al zo'n vijftien jaar aan de weg als stripmaker. Eerst via zijn eigen uitgeverijtje La Comédie Illustrée en tegenwoordig bij grotere concerns publiceert hij veelal detectives. In zijn werk staan altijd menselijke relaties centraal, zo ook in zijn nieuwe reeks *Op kamers* die hij samen met Sylvain Runberg maakt.

De serie draait om drie goede vrienden, de twintigers Julien, Jean-Michel en Antoine. Ze wonen samen in een groot appartement en zoeken een vierde man om de huur te kunnen opbrengen. De keuze valt op de fliereFluiter Max, die zich mooier voordoend dan hij is door de keuring heen babbelt.

Van een buitengewoon originele verhaallijn moet dit eerst deel van *Op kamers* het niet hebben: dat de komst van Max voor alle inwoners van het huis slecht zal uitpakken, voel je vanaf het begin aankomen. En ook de tekeningen van Christopher zijn niet hoogstaand. Ondanks zijn inmiddels jarenlange ervaring als striptekenaar zijn zijn figuren nog steeds houterige poppetjes. Maar ondanks die tekortkomingen is *De vierde man* wel degelijk een boeiende strip.

De auteurs hebben aan minimale middelen genoeg. In het album gebeuren geen meeslepende dingen: Jean-Michel krijgt zijn eerste baan, Antoine heeft liefdesverdriet en Julien blijkt een geheime liefde te hebben. Toch levert de mix van dagelijkse beslommeringen van de hoofdpersonen een onderhoudend en bij tijd en wijlen erg grappig album op. De herkenbaarheid van de onderlinge ergernissen maakt *Op kamers* zo nu en dan zelfs hilarisch, zoals in de scène over het mislukte huisfeest. De personages zijn dan misschien niet bijster origineel, maar dat laat onverlet dat de karakters wel overtuigen. Je krijgt echt een hekel aan Jean-Michel wanneer die om in het gevlij te komen bij zijn baas alle ethische grenzen overschrijdt bij het werven van klanten. Je gaat het Antoine gunnen dat hij wat krijgt met zijn Zweedse buurmeisje. Daarin schuilt de kracht van deze jongens-soap. Na 46 pagina's ben je echt een beetje van de personages gaan houden.

Hans van Soest

Borgia 1: Bloed voor de paus

Jodorowsky en Manara

Uitg. Sombrero; 56 pl.; kleur; harde kaft; € 14,50

Het zal lang geleden zijn dat er in *ZozoLala* een bespreking van een Sombrero-boek stond. Laten we zeggen dat de verhalen in die reeks meestal ondergeschikt zijn aan het vrouwelijk schoon en dat liefhebbers de boeken toch wel weten te vinden. Als twee kanonnen van de Europese strip zoals Manara en Jodorowsky echter de handen ineenslaan voor een historische strip over pauselijke intriges in het Italië van de vijftiende eeuw, maken we graag een uitzondering. Zoals we dat gewend zijn van Manara ontbreekt het pornografische element niet, maar in tegenstelling tot *De schaker-laar* is dat dit keer niet het enige.

JE VERGIST JE, DUIVELSDOCHTER. HIER, IN DIT DOCUMENT, GEEFT ZIJNE HEILIGHEID MIJ TOESTEMMING ALLE MIDDELEN AAN TE WENDEN DIE IK NODIG ACHT OM JOU TE TEMMEN.

De korte inleiding zet duidelijk de setting neer waar Borgia in speelt: Italië, of beter gezegd, Rome, tijdens de Renaissance. Die tijd staat bekend als een periode waarin kunst en wetenschap tot bloei kwamen, maar minder mensen weten dat de pausen in die tijd een stuk minder braaf waren dan tegenwoordig. De paus was eigenlijk een soort keizer die zich niets van het celibaat aantrok en alles deed wat God (wiens plaatsvervanger hij was!) verboden heeft.

In het eerste deel van Borgia lezen we hoe Rodrigo Borgia na allerlei complotten en bloedvergieten tot paus Alexander VI wordt gekozen. Pas als een kardinaal heeft gecontroleerd of Rodrigo wel echt een man is (hij voelt onder zijn rok en zegt: „Penis est! Testicula habet! Hominus est!") kan de witte rook uit de schoorsteen worden geblazen, ten teken dat er eindelijk een nieuwe paus is gekozen. Dat is geen bejaarde schriftgeleerde, maar een bloeddorstige machtswellusteling, die alles in dienst stelt van de belangen van zijn familie. Zo benoemt hij later 46 familieleden tot kardinaal.

Zoals te verwachten is het tekenwerk van Manara schitterend en loopt het verhaal van Jodorowsky (*De incal, Metabaronnen*) als een trein. Of alles historisch correct is, doet er eigenlijk niet toe. Het is algemeen bekend dat het Vaticaan in de Middeleeuwen en Renaissance een slangenkuil was waarin keihard werd gevochten om de macht. Daar passen de schunnige scènes (de doodzieke paus Innocentus zoogt bij jonge moeders en koopt kinderen voor bloedtransfusies) en ruige dialogen van Jodorowsky prima bij.

Gerard Zeegers

Judge Dredd: Heavy Metal Dredd

Verhalen uit de Megasteden 8

Simon Bisley & John Wagner

Het is vooral een Angelsaksische gewoonte om stripreeksen rond een hoofdpersoon uit te geven, waarvan de afzonderlijke delen door telkens wisselende stripmakers worden gemaakt. Ongetwijfeld heeft dit te maken met het feit dat striptekenaars of -scenaristen bij de Engelse en Amerikaanse uitgeverijen traditioneel niet veel anders zijn dan arbeiders aan de lopende band van de autofabriek. Hoe meer teams aan een reeks werken, hoe sneller de delen elkaar kunnen opvolgen. Een voorbeeld van zo'n serie is de populaire reeks *Slaine*, waarvoor hoofdscenarist Pat Mills aan steeds wisselende tekenaars werd gekoppeld. Ook voor de avonturen van *Judge Dredd* werd een vergelijkbare werkwijze gebruikt.

De beste delen uit beide reeksen werden getekend door een en hetzelfde tekenwonder: Simon Bisley. De beste Bisley-albums zijn weer de verhalen die John Wagner voor hem schreef. In *Heavy Metal Dredd* is het allermooiste verzameld wat het koningskoppel Bisley / Wagner heeft gemaakt. De verhalen draaien om de figuur Judge Dredd, het snelrecht in optima forma. In een niet al te verre toekomst zijn Judges zowel agent, rechter als beul, in een rechtssysteem dat weinig mededogen kent.

In acht korte verhalen kan *boy wonder* Bisley alle registers opentrekken. De kracht van Wagner is dat hij een plot bedenkt dat achter op een postzegel geschreven kan worden, maar in de uitwerking ijzersterk blijkt te zijn. Ongetwijfeld levert Wagner zijn werk even compact aan als hij het bedenkt. Het tekentalent krijgt daardoor alle ruimte. Elk verhaal is gemaakt in een andere tekenstijl en met bijpassend teken/schildermateriaal. Als Judge Dredd met kogels de orde herstelt in een pastiche van de Disney-wereld is de stijl cartoonesk en het kleurgebruik licht. De bloederige comeback van heavy metal-zanger Ironfist is daarentegen weer gepenseeld in modder en oud bloedrood.

Wagner is echter niet alleen goed in het bedenken van een degelijke plot. Hij heeft een gevoel voor humor dat even duister als hilarisch is. Als Judge Dredd de Kerstman hardhandig gecorrigeerd heeft voor het verstoren van het vliegverkeer, krijgt hij een bericht door van de centrale die meldt dat er aan de oostgrens drie vreemden staan zonder geldige inreispapieren. Zijn lichte toon houdt het grafische geweld verteerbaar en biedt Bisley daardoor de mogelijkheid zijn talenten ongeremd ten toon te spreiden.

Niet alle verhalen in het album zijn van even hoge kwaliteit. Bisley smijt dermate met zijn creatieve krachten dat hij af en toe op adem moet komen en op de automatische piloot penseelt. Daar houdt Wagners scenario het peil op een aanvaardbaar niveau. Maar als beide stripmakers er overduidelijk plezier in hebben, is het feest voor de lezer / kijker.

Kroonjuwelen zijn de gewelddadige terechtwijzing van de illegaal het luchtruim schendende Kerstman en de kortstondige maar fatale ontmoeting tussen de blinde *pinball wizard* Tommy en Judge. De kop van de held uit de rockopera van The Who staat de Judge niet aan en dan vraagt hij er ook om. *Heavy Metal Dredd* is pulp van een superieure kwaliteit. ***Jef Nieuwenhuis***

De verhalen van Judge Dredd verschenen in Nederland bij Arboris en waren ondergebracht in de kwalitatief wisselvallige reeks *Verhalen uit de Megasteden*. *Judge Dredd: Heavy Metal Dredd* sprong er duidelijk tussen uit. Ook aanbevolen: *Batman en Judge Dredd* van Bisley, Wagner en Grant.

Simon Spruyt komt eraan!

Z.o.z

Als alles volgens planning verloopt, zullen de schappen zich in mei vullen met *De Bamburgers*, het albumdebuut van Simon Spruyt op een scenario van Fritz van den Heuvel. Spruyt, 27 jaar oud, woonachtig in Leuven en van oorsprong vormgever, is pas sinds een jaar of vier serieus bezig met het maken van strips. Desondanks heeft hij al heel wat tijdschriftpublicaties op zijn naam staan. Zijn werk stond onder andere in *Demo, Ink, Zone 5300* en *Myx*. Zijn schetsmatige tekenstijl oogt warm en levendig. Zijn inspiratiebronnen laten zich dan ook raden. „Het valt moeilijk te ontkennen dat ik vooral beïnvloed ben door wat er in Frankrijk gebeurt. Sfar, Blain, Blutch, Larcenet... Maar mijn grote held is nog steeds Tardi, wiens invloed overigens ook zeer duidelijk te merken is in het werk van sommige van de hiervoor genoemde auteurs. Verder ben ik ook een grote fan van de politiek incorrecte humor van Winshluss *(Een Franse tekenaar, vooral bekend om zijn morbide humor, red.)* en het team van Ferraille."

Onder het pseudoniem Zlatan houdt Spruyt zich daarnaast bezig met het maken van cartoons die worden gepubliceerd in het Brusselse stadsmagazine *Zone 02/*. Daar waar zijn strips ondanks stijlwisselingen altijd dezelfde warme sfeer houden, ogen zijn cartoons een stuk uiteenlopender. „Ik probeer graag nieuwe dingen uit. Het werken in één bepaalde stijl gaat snel vervelen. Bovendien kan ik zo met verschillende soorten humor te werken. Met cartoons is het zo dat een mop beter werkt in de ene stijl dan in de andere."

Rode draad in het oeuvre van Spruyt zijn de lotgevallen van zijn alter ego, de internationaal gevierde kunstenaar S.G.F. Spruyt. In de epische bildungsreeks *Beeldverhaal, Rock & Roll en...*, maakt de lezer kennis met de hoogte- en dieptepunten in het leven van een – soms aanstormend, dan weer gearriveerd – jong striptalent. Oorspronkelijk bedoeld als *inside jokes* voor docenten en medestudenten aan het Sint Lukas te Brussel, is het personage steeds meer een eigen leven gaan leiden. De theatrale, bitterzoete korte verhalen getuigen van Spruyts relativerende kijk op het leven. „Ik walg eigenlijk van autobiografische strips. Hoe je het ook went of keert, ze komen altijd neer op zelfverheerlijking van de auteur. In mijn *Rock & Roll*-strip wind ik er geen doekjes om, maar probeer ik de autobiostrip schaamteloos tot nieuwe hoogtes te stuwen op het gebied van zelfpromotie." ***Sigge Stegeman***

Behalve *De Bamburgers* ziet ook *De Furox* dit jaar misschien nog het levenslicht, een epos waar Spruyt op dit moment aan werkt. En wie weet, worden ooit ook de leerzame lotgevallen van multi-talent S.G.F. Spruyt eens gebundeld.

15 oktober 19xx: eerste verschijning van Maria aan S.G.F. Spruyt
Beeld-verhaal, rock en roll en...
het LICHAAM van CHRISTUS

16 april 19xx, tweede verschijning van Maria aan S.G.F. Spruyt
?
WEL HALLO DAAR!
BEDANKT MBUTABI, IE KAN NAAR HUIS GAAN
KAN IK U IETS TE DRINKEN AANBIEDEN, SCHOONHEID?
IK DENK NIET DAT U BESEFT WIE U VOOR ZICH HEEFT... IK BEN MARIA, MOEDER VAN DE CHRISTUS, DE HEILIGE MAAGD!
MAAGD HM? È HÈHÈH!
ROHYPNOL
EN VERTEL EENS, M, WAARAAN DANK IK DE EER?
EH, NEE DANKU, NIET TIJDENS DE DIENST
TUBLIEPT
FGHHHH
SGF SPRUYT, U BENT UITVERKOREN ÓM MEE TE BOUWEN AAN HET RIJK GODS! (OP AARDE ALS IN DE HEMEL)
ACH ZO... EEN NIEUWE OPDRACHTGEVER... EN WAT HAD UW PATROON GEDACHT DAAR FINANCIEEL TEGENOVER TE STELLEN?
2

UW HUIDIGE LEVENSWANDEL IN ACHT GENOMEN, ZIJN WIJ BEREID U VERGEVING VAN UW ZONDEN TE SCHENKEN ...
M/A... EEN AFLAAT DUS... MAAR DAARMEE BETAAL JE NATUURLIJK DE HUUR NIET... JULLIE ZULLEN TOCH WAT MEER GEWICHT IN DE SCHAAL MOETEN LEGGEN...
SMITE!
INTERESSANTE INCENTIVE...
fase SGF
fase A
fase Ω
U BEGRIJPT ER DUIDELIJK NIETS VAN... DE KEUZE IS HELEMAAL NIET AAN U, WANT, ZIET U, U BEHOORT HEM REEDS TOE, HIJ IS UW ALFA EN UW OMEGA !!
UW LICHAAM, EN HET ONMETELIJKE TALENT DAT HET HERBERGT, IS DAN OOK EEN INSTRUMENT GODS, EN Z-...!!??
eHQHeH
RE-SMITE!
3

BON... GENOEG TIJD VERLOREN ...
HIER!
U GAAT ONMIDDELLIJK AAN HET WERK!
DEZE TWEEDELIGE MINISERIE IS ONS INZIENS REEDS LANG AAN ENKELE RAKE PRENTJES EN TEKSTBALLONNEN TOE
OT
NT
... EN OM U ER AAN TE HERINNEREN DAT UW LICHAAM HET ONZE IS, KAN U ZICH EERDAAGS AAN ENKELE GODDELIJKE TEKENEN VERWACHTEN ...
...EN ZO...
"TOEN KENAN ZEVENTIG JAAR WAS, VERWEKTE HIJ MALHALEL" ...
PFT!
FOKKING UITGEVERS ...
ALLEMAAL SLAVEN-DRIJVERS!
!!?
KUTSTIGMATA!!
FIN
WWW.SIMONSPRUYT.BE
SIMON SPRUYT 12/05

Prikbord

De jonge stripmaker Niwi probeert via www.niwi.net zijn eigen Dr. Saterpluis-universum te slijten: cartoonboekjes en shirts en petjes met zijn creaties. Daarvoor wilde hij graag wat aandacht. Hierbij een voorbeeld van zijn werk. ***HvS***

Niwi

Regelmatig is er met erfgenamen van overleden stripauteurs gedoe over de artistieke nalatenschap. Tegenwoordig begint het getouwtrek al als de stripmaker nog leeft. De bijna onsterfelijke **Jacques Martin**, schepper van *Alex, Tristan* en *Lefranc,* stond altijd al bekend als een scherp bewaker van zijn werk en imago. Ooit zette hij Martin Lodewijk aan het begin van diens carrière onder druk om af te zien van de ondertekening van zijn werk met 'Martin' omdat hij vreesde voor verwarring en - erger nog - naamdevaluatie. Zijn behoudende behoedzaamheid heeft hem in conflict gebracht met Casterman. De uitgeverij wilde dolgraag de rechten van Martins strips overnemen, zodat zijn in beton gegoten reeksen meer continuïteit gegeven kunnen worden (= uitmelken met behulp van broodstripmakers). De oude meester die zijn werk bewaakt als een maagd haar onschuld op zaterdagavond, voelde daar tot nu toe niets voor, maar lijkt nu te zwichten voor het grote geld. *Alex* zal worden voortgezet door twee stripkoppels die elkaar afwisselen. Het stripduo Hervan en Maingoval staat al in de startblokken. Voor het tweede stripstel is Casterman nog op zoek naar een geschikte tekenaar. Moralis blijft de aparte reeks *De reizen van Alex* voortzetten. ***JN***

Met het digitale stripproject *XXe Ciel* had **Bernard Yslaire** de vele lezers van zijn klassieke historische drama *Samber* al totaal verrast. Niet voor het laatst, zo blijkt nu. Onlangs verscheen het eerste deel van *Le ciel au-dessus de Bruxelles* (De hemel boven Brussel), het eerste deel van een tweeluik over een zelfmoordterroriste in Brussel. Is getekend: Bernar Yslaire. Zoals zijn nieuwe voornaam al suggereert, wil de Brusselse stripmaker met zijn nieuwe boek zichzelf opnieuw uitvinden. *„Samber is een tragedie, XXe Ciel heel duister,"* zei hij tegen het Franse stripblad BoDoï, *„De hemel boven Brussel begint zo mogelijk nog somberder, maar het doel is naar het licht toe te werken. Iets positiefs te ontlenen aan de verschrikkelijke gebeurtenissen van vandaag de dag."* Uitgeverij Futurpolis wil de strip ook in het Nederlands vertalen.

Parallel aan zijn nieuwe tweeluik realiseert Yslaire – net als eerder Nicolas de Crécy – een strip voor het Louvre (werktitel: De hemel boven het Louvre) en schrijft hij nieuwe scenario's voor *Samber.* Yslaire: *„Ik werk nu alle delen uit tot en met het jaar 1870, waarin het verhaal ten einde loopt.*

Yslaire

Samber houdt me nog steeds erg bezig. Het is mijn duistere kant. Daar tegenover staat de hemel: de XXe Hemel, De hemel boven Brussel en De hemel boven het Louvre. In dat laatste boek zal de rode draad in al mijn werk op een heel onverwachte wijze naar voren komen."

Overigens lijken de Nederlandstalige fans van **XXe Ciel** alsnog te kunnen uitzien naar de vertaling van het tweedelige slot van die prachtige reeks. Uitgeverij Talent was niet van plan de albums uit te geven. De reeks verkocht niet goed genoeg om de hoge royalty's voor de auteur en de oorspronkelijke Franse uitgever te kunnen betalen, aldus uitgever Matton. Maar inmiddels meldt Oog&Blik dat zij het slot gaan uitbrengen. We wachten af. ***JN***

In Memoriam

Lo Hartog van Banda (1916-2006)

Weinig stripmakers hebben zo'n omvangrijk oeuvre als Lodewijk Hartog van Banda, die 2 februari jongstleden overleed. Nadat hij in 1952 bij de Toonder Studio's kwam werken, groeide Hartog van Banda daar al snel uit tot een belangrijke figuur achter de schermen. Hartog van Banda schreef tientallen scenario's voor succesreeksen als *Kappie, Koning Hollewijn, Panda* en *Aram.* Ook leverde hij vele ideeën aan voor de *Tom* Poes-dagstrip en schreef hij voor Gerrit Stapel verhalen van *Otto van Irtin* en *Student Tijloos.*

In 1965, toen Toonder zelf de studio verliet en zich in Ierland vestigde, ging Hartog van Banda als freelancer aan de slag. Hij bleef scenario's leveren voor de krantenstrips van de studio en ging tevens werken voor de weekbladen *Sjors* en *Pep.* In die periode schreef hij zijn bekendste strips, waaronder *Arman en Ilva* en *Iris* voor Thé Tjong-Khing, *Arad en Maya* voor Jan Steeman, *De Argonautjes* voor Dick Matena, *Ambrosius* voor Gideon Brugman, *Blook* voor John Bakker en *Distel* voor Börge Ring.

In de jaren zeventig legde Hartog van Banda zich toe op televisieseries als *Tita Tovenaar* en *De Berenboot.* In de jaren tachtig schreef hij nog drie scenario's voor Morris' *Lucky Luke: Fingers, Nitroglycerine* en *Spokenjacht,* waarvan zeker de eerste een van de beste uit de hele serie was.

Dirk Stallaert is misschien wel de meest gewilde stripmaker in Vlaanderen. Een aantal jaar geleden werd er al hard aan de voormalige Marc Sleen-assistent getrokken door Studio Vandersteen. Toen koos hij ervoor om voor Merho te gaan werken, maar inmiddels heeft hij alsnog voor **Suske en Wiske** gekozen: na *Nero* en *Kiekeboe* dus de derde grote Vlaamse succesreeks waar hij aan meewerkt. Geen tekenaar die dat eerder deed.

„De twee hoofdverantwoordelijken bij de Studio zijn tegenwoordig Luc Morjeau voor de tekeningen en Peter Van Gucht voor de scenario's," licht Stallaert zijn huidige werkzaamheden toe. „Zij leiden het team waarvan ik nu deel uitmaak. Mijn eerste opdracht, die net klaar is, was een kortverhaal in opdracht van Technopolis, een overheidsinstelling die wetenschap

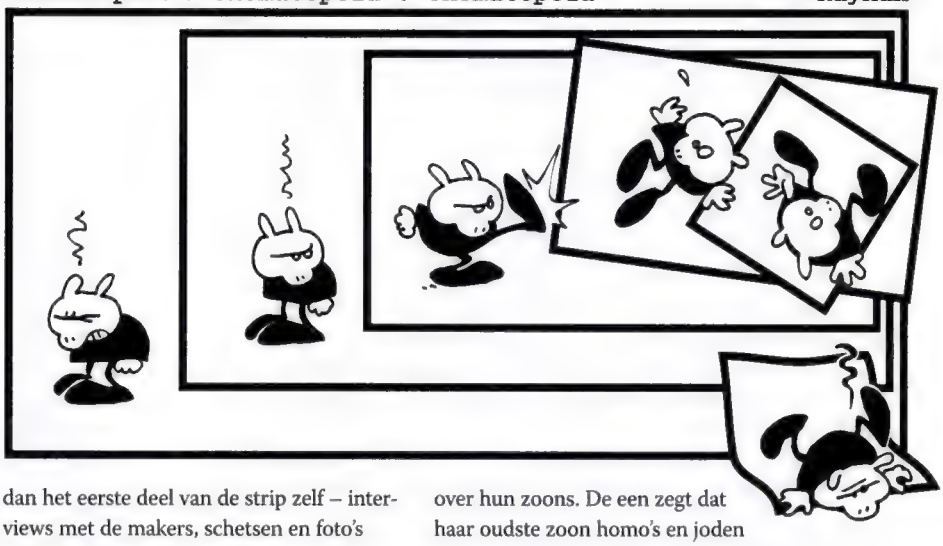

populair wil maken onder jongeren. Ik zette de pagina's op, tekende de personages in potlood en schetste de decors. Binnenkort volgt mijn eerste 'echte' S&W. Tussendoor teken ik *Grappen van Lambik*, een serie die door verschillende studiomedewerkers wordt gemaakt. En natuurlijk werk ik nog aan mijn twee nieuwe gagreeksen die ik op scenario van Urbanus voor Standaard Uitgeverij teken: *Mieleke Melleke Mol* voor de jongste lezertjes en *Plankgas en Plastronneke* voor iets oudere kinderen, zoals ikzelf." ***HvS***

Er verschijnt bijna geen dvd meer zonder allerlei 'extra's' over de totstandkoming van de film. Het is een trend die ook in de Franse stripcultuur steeds

Loisel

meer opgang maakt. Ging vorig jaar het verschijnen van Wazems versie van *De Woestijnschorpioenen* al vergezeld van een boek met een uitgebreide 'making of', ook *Magasin général*, de nieuwe strip van **Tripp en Régis Loisel** verschijnt vrijwel tegelijkertijd met een boek vol achtergronden: **L'arrière boutique du magasin général**. In dit boek – dat met 160 pagina's dikker is dan het eerste deel van de strip zelf – interviews met de makers, schetsen en foto's uit het atelier van Loisel. Het is een bizarre ontwikkeling, waarbij de commercie nijver garen spint en die het steeds moeilijker maakt om kunst en commentaar van elkaar te scheiden. Tegelijk biedt het echter ook leuk vergelijkingsmateriaal voor de mensen die echt door een boek zijn geraakt en er meer van willen weten. Éd. Casterman; € 22,00. ***TD***

De **VPRO-Debuutprijs** is dit jaar uitgereikt aan **Floor de Goede.** Hij publiceerde tot dusver twee boekjes bij uitgeverij Bries *(De dagelijkse beslommeringen* en *De dagelijkse heldendaden)* en tekent bijna dagelijks een stripje voor zijn site www.doyouknowflo.nl. De jury prijst zijn vrolijke en herkenbare verhaaltjes en tekenstijl. Aan de prijs is een bedrag van duizend euro verbonden. Eerder ging de aanmoedigingsprijs van de Stripdagen Haarlem naar Benno Vranken en Gerolf Van de Perre. ***HvS***

De **cartoonrellen** lijken te zijn uitgewoed, maar het debat over wat wel en niet kan gaat gewoon door. Zo wordt de bundel *Nekschot (lachen is halal)* van cartoonist **Gregorius Nekschot** niet verspreid via de reguliere boekhandels. Distributeur Nilsson & Lamm wilde zich niet vereenzelvigen met de, volgens hen, anti-moslimteneur in sommige van de grappen. Het levert een hoop extra publiciteit op voor de uitgave, dat wel. Overigens wordt het boek wel gewoon verkocht in de stripwinkels en in België. Het besluit van Nilsson & Lamm zou al zijn genomen voordat fundamentalisten overal ter wereld Deense vlaggen in de brand staken om wat onschuldige en niet eens bijster grappige tekeningen in een Deense krant. Ook **Peter de Wit** moet zich ineens verantwoorden voor zijn – daarentegen weer wel erg grappige – werk. Een aantal moslimorganisaties heeft een aanklacht tegen hem ingediend, omdat in zijn strip Sigmund in *de Volkskrant* op 19 januari jongstleden twee in boerka's gehulde vrouwen klagen over hun zoons. De een zegt dat haar oudste zoon homo's en joden terroriseert en haar jongste autoruiten aan het inslaan is. Daarop repliceert de tweede: „Fijn dat je dat weet. Ik heb echt geen idee wat die van mij uitspoken." Het is bij het ter perse gaan van dit nummer nog onduidelijk of de aanklacht ook echt serieus wordt genomen. ***HvS***

Marjane Satrapi werkt aan een animatiefilm gebaseerd op *Persepolis*, dat is al een tijdje bekend. Minder bekend is dat ze daarnaast ook aan een nieuwe strip werkt. De strip heeft als werktitel **La onzième lauréate** *(De elfde prijswinnares)* en gaat over haar oma van vaders zijde, zo meldt Satrapi op de Franse website Cuverville.org. Satrapi's oma behaalde begin 20ste eeuw als een van de eerste vrouwen haar middelbare-schooldiploma in een dorpje aan de Kaspische zee en werd na een veelbewogen leven op haar 65ste godsdienstwaanzinnig. Het verhaal speelt tijdens de Tweede Wereldoorlog, een periode die volgens Satrapi in Iran helemaal niet zoveel impact heeft gehad. „Dat is in mijn land slechts een gebeurtenis van de tweede orde," zegt ze tegen Cuverville. „In Iran is Nazi ook gewoon een gangbare voornaam voor meisjes. Het betekent gratie. Ik had bijna nog zelf Nazi geheten. Tja, de wereld is rond en elke plek kan er het middelpunt van vormen. Het hangt er maar vanaf welk perspectief je kiest." ***TD***

In Memoriam

Bud Blake (1918-2005)

Twee jaar nadat hij definitief gestopt was met tekenen, is Bud Blake overleden, de schepper van de populaire krantenstrip *Tijger*. De wat brave wederwaardigheden over een groepje kinderen startte hij in 1965. *Tijger* verscheen wereldwijd in meer dan vierhonderd kranten en tijdschriften. Blake behoorde tot een gouden generatie Amerikaanse krantenstripmakers, die zich na de oorlog bij King Features Syndicate onderscheidden door hun vrolijke, ronde tekenstijl: Gordon Bess (*Roodoog*), Dick Browne (*Hägar*) en Mort Walker (*Flippie Flink*). Van hen is nu alleen Walker nog in leven.

VAKKENVOLLEN

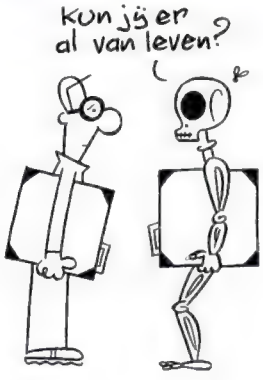

Agenda

Op **9 april** houdt Stripclub Tafelrond een ruilbeurs te **Leuven:** Zaal het Bad aan de Martelarenlaan. Zaal open van 10 tot 17 uur.

Woensdag **12 april** opent in het Stripmuseum Groningen een expositie gewijd aan **Marten Toonder** (1912-2005). Te zien zijn originele werken van de grote Nederlandse stripmaker, de tekenaars uit de Toonder Studio en de open haard uit Slot Bommelsteyn. Vanaf **24 mei** gaat het dak eraf in het stripmuseum. Dan is het in de expositieruimte de beurt aan **Toon van Driel** met zijn *FC Knudde*. Meer info: www.stripmuseumgroningen.nl.

Nog te zien **tot 15 april** in het Vlaams-Nederlands Huis De Buren te Brussel: originelen van **Dick Matena**'s nieuwe literatuurverstripping **Kort Amerikaans**. Meer info: www.vl-nl.be.

Snelle liefhebbers van het werk van de Zwitser Cosey reppen zich nog **voor 15 april** naar het Belgische Charleroi, waar in het Palais des Beaux-Arts een grote expositie te zien is: **Cosey, het innerlijke avontuur**. Meer info: www.cosey-charleroi.be.

In **Zwolle** wordt op **17 april** de Oost-Nederlandse Stripbeurs gehouden. Meer informatie vind je op (je raadt het al): www.oostnederlandsestripboekenbeurs.nl

En in **Antwerpen** kun je op **23 april** terecht voor de jaarlijkse grote strip-, platen- en cd-beurs: www.stripsmeteenhart.org

Op **25 april** opent in het Stripmuseum CBBD in Brussel een retrospectief gewijd aan de waanzinnige meester van de waanzuitige humor: **Marcel Gotlib**. Originelen uit *Hamster Joviaal, Koos Voos* en nog veel meer, te zien **tot 16 september**: www.stripmuseum.be.

In **Knokke-Heist** wordt voor **21 mei** voor de derde keer een gratis stripfestival georganiseerd: www.stripfestivalknokkeheist.be

In het pinksterweekeinde van **3 en 4 juni** is Haarlem weer even de striphoofdstad van de Lage Landen. **Stripdagen Haarlem** pakt dan voor de achtste keer uit met een gevarieerd programma van beurzen, exposities en evenementen. Te zien zijn o.a. exposities rond (diep ademhalen) Finse strips, Eric Schreurs, Dick Bos, Olle Berg, Jason, Dominique Goblet, tekstloze strips en Lewis Trondheim. Onder zeer veel meer, zie: www.stripdagenhaarlem.nl.

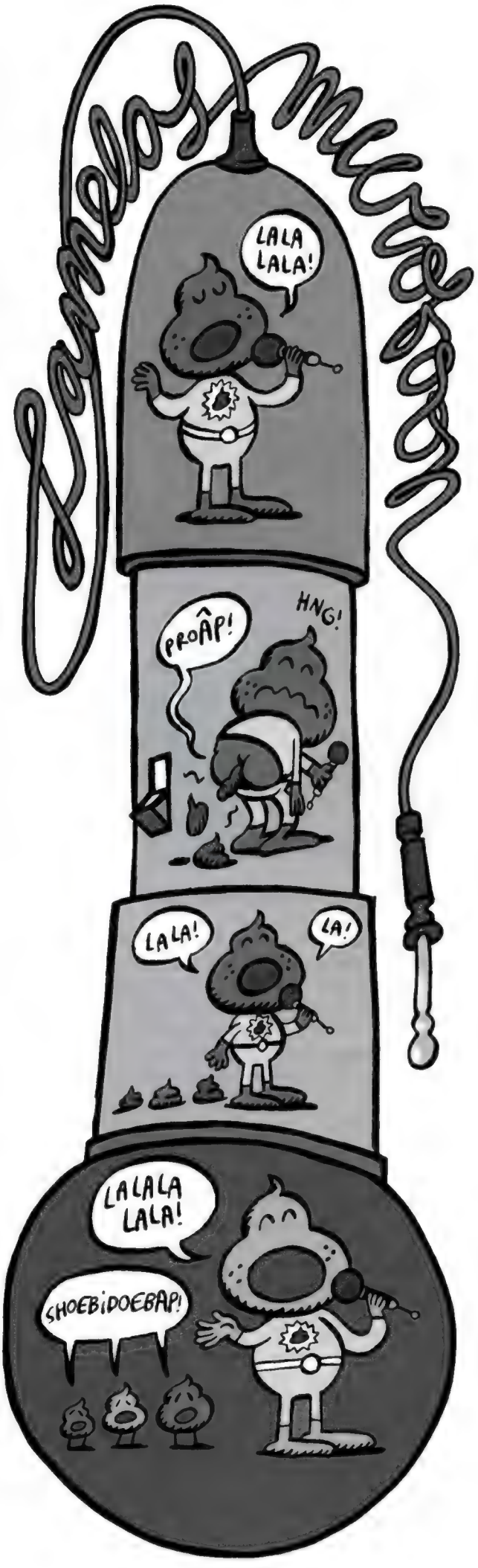

In *Strips in stereo* vertalen veertien stripmakers gezongen muziek naar getekende verhalen. Een leuk idee, dat tot de verbeelding sprak. 24 Nederlandstalige stripmakers lieten zich erdoor meeslepen en produceerden in de beste muziekindustriële traditie een bootleg – op papier. **Strips in stereo bootleg**, heet het project. In deze op comicformaat, zonder bijbehorende cd en in een kleine oplage uitgegeven stripbundel worden nummers van o.a. The Beatles, Jaap Fischer en Lou Reed 'gecoverd' door stripmakers als Jeroen Janssen, Aimée Verburg en Margreet de Heer. Een leuk extraatje voor muziekminnende stripliefhebbers, dat door *Strips in stereo*-initiatiefnemer Jean-Marc van Tol – tegen de slechtste muziekindustriële traditie in – sportief werd verwelkomd als een leuke bonus bij het oorspronkelijke project. De *Strips in stereo bootleg* was tijdens de thema-avond in Paradiso dan ook gewoon te koop. Zelf een kijkje nemen? Dat kan op www.senoeni.net/bootleg. ***TD***

Ronald van der Heide in *Strips in stereo bootleg*

YO! PUMP UP THE JAM!
PUMP IT UP WHILE YOURE FEET ARE STOMPIN'!
AND THE JAM IS PUMPIN'...
LOOK AHEAD THE CROWD IS JUMPIN'!
PUMP IT UP A LITTLE MORE...
GET THE PARTY GOIN' ON THE DANCEFLOOR!
SEE CUZ THAT'S WHERE THE PARTY AT...
AND YOU'LL FIND OUT IF YOU DO THAT
JAM
Joshua Peeters in *Strips in stereo bootleg*

Er zijn maar weinig stripmakers die de weelde van een individuele voorpublicatie ten deel valt. **Jacques Tardi** is zo'n auteur. Zijn nieuwste strip, **Monsieur Cauchemar** *(Meneer Nachtmerrie)*, verschijnt allereerst op krantenformaat. *Monsieur Cauchemar* is een bewerking van een opmerkelijke thriller van **Pierre Siniac** (1928-2002), die drie verschillende eindes kent. De strip wordt vanaf eind maart voorgepubliceerd in vijf maandelijks verschijnende kranten, waarin ook extra tekenwerk is opgenomen. Éd. Casterman; € 1,80. ***TD***

Tardi

Door al het gedoe rond de **cartoonrellen,** besloot uitgeverij IVIO haar nieuwste **AO-uitgave, Spotprenten,** gratis op het internet te zetten. In de AO-reeks wordt telkens dieper ingegaan op een actueel onderwerp. Uit het Spotprenten-deel leren we onder andere dat politieke cartoons in 1672 door de Engelse koning werden aangegrepen als excuus om de toenmalige Nederlandse republiek aan te vallen. Zeer lezenswaardig en ook te bestellen als uitgave voor € 3,25. Surf snel naar: www.actueleonderwerpen.nl ***HvS***

VAKKENVULLEN

Peter de Wit

Strip Top Zoveel

Komend najaar viert *ZozoLala* zijn 25-jarig jubileum. Om dat luister bij te zetten, zal in ons feestelijke nummer 150 weer eens een Strip Top 100, of in dit geval 150, worden gepubliceerd. Al jaren dringen jullie daarop aan en iedere keer schuiven we het voor ons uit, omdat het zoveel werk is. Maar niets is ons te veel voor een fijn jubileumnummer. Jullie kunnen de lijstjes met favoriete strips weer eens insturen, waaruit wij dan de eindlijst samenstellen. Wij vragen jullie persoonlijke top 10. Nomineer alleen individuele albums, geen volledige reeksen. Als je bijvoorbeeld een *Kuifje*-adept bent, noem dan je favoriete album in de serie.

De vorige keer dat we een Strip Top organiseerden. won *De Chninkel* van Rosinski en Van Hamme. Sindsdien zijn er weer veel mooie strips verschenen, of wellicht is jullie smaak in de tussentijd veranderd. Wij zijn benieuwd. De meeste stemmen gelden. Inzenden kan naar: redactie@zozolala.com, of gewoon via de post: Postbus 344, 3720 AH te Bilthoven.

Stripvoorspelling

Dit overzicht van te verschijnen strips is gebaseerd op door de uitgevers aangeleverde informatie. Ondanks de zorgvuldigheid waarmee het wordt samengesteld, komt het regelmatig voor dat de boeken in werkelijkheid pas later verschijnen. Houd voor de meest actuele informatie de webstekken van de uitgeverijen in de gaten. Achter elk album staan de prijs (in euro's) en de uitvoering (slappe kaft/harde kaft) vermeld. Het cursieve commentaar is van de ZozoLala-redactie. Aanvullingen zijn van harte welkom op stripvoorspelling@zozolala.com.

Te verschijnen in april en mei 2006

Arboris — *www.arboris.nl*

In het land van Horus 3: Thiasatre of het vonnis van Anubis (Dethan) 6,95/14,95; sk./hk.

Algernon Woodcock 3: De zeven harten van Arran (Sorel/Gallié) 7,95/14,95; sk./hk.

Atlas — *www.boekenwereld.com*

De vakantie van de kleine Nicolaas (Sempé/Goscinny) 15,00; hk.

Vallende ziekte 1 (David B.) 19,90; sk. *David B.'s vernieuwende meesterwerk nu eindelijk in Nederlandse vertaling. Eerste deel van tweeluik.*

Boemerang

Roze Bottel 12: De vermisten uit Bayou Plala (Dany) 5,95; sk. *Na zes jaar weer eens een nieuw deel van deze serie.*

Boumaar

Bud Broadway 5 (Heuvel) 9,95/19,95; sk./hk.

Casterman — *www.casterman.com*

Angel fire (Blythe/Parkhouse) 15,75; hk. *Thriller.*

Dracula 1: Vlad de Spietser (Hermann/Yves H.) sk.

Magasin général 1: Marie (Tripp/Loisel) 14,95; hk. *Start van drieluik over een alledaags dorpje in de jaren '40 in Québec, bezien vanuit de dorpswinkel. Op scenario van de maker van Peter Pan en met tekeningen van de maker van Jacques Gallard.*

Mister President. J.-F. Kennedy (Bouüaert/Charles/Maryse) 5,95; sk. *Stripbio gewijd aan JFK.*

De reizen van Alex: De Vikingen (Lenaerts/Martin) 7,95; sk.

Dargaud — *www.dargaud.com*

Dubbelmasker 3 (Jamar/Dufaux) 5,25; sk.

Dupuis — *www.dupuis.com*

Agent 212 25: Lach 'ns naar het vogeltje (Cox/Cauvin) 5,25; sk.

De duivels van Alexia 3: Yorthopia (Ers/Dugomier) 5,25; sk.

Geheimen: De schimmenwals 1 (Pellejero/Germaine/Giroud) 7,50; sk. *Historisch drama met tekeningen van de getalenteerde co-auteur van Åromm.*

Jommeke: De Kuko-eieren (Nys) 4,20; sk.

Sabatini 2: De codex robotica (Du Caju/Morjaeu) 4,50; sk.

De woesteling 2 (Baru) 13,50; hk. *Slot van het tweeluik.*

Glénat — *www.glenat.com*

20th century boys 3 (Urasawa) 6,95; sk.

De Fleury-Nadal 1: Ninon (Rollin/Giroud) 12,95; hk. *Na De erfgenaam opnieuw een spin off van De tien geboden. De Fleury-Nadal kwamen voor in deel 8.*

I.N.R.I. 3: Het graf in het oosten (Convard/Falque/Wachs/Juillard) 12,95; hk.

De Harmonie — *www.deharmonie.nl*

De avonturen van Anton Dingeman (Geenen) 16,50; sk. *Vervolg op het hilarische Het dagboek van Anton Dingeman uit 2003.*

Kana — *www.mangakan.com*

Shaman king 1 (Hiroyuki/Takei) sk. *Kana is een sublabel van Dargaud dat met veel succes manga uitbrengt in het Frans en nu dus ook in het Nederlands.*

Yu-gi-oh! 1 sk. *Kana geeft de reeks opnieuw uit en dit keer met een goede vertaling.*

L — *www.boekenwereld.com*

Agent 327 20: De Daddy Vinci code (Lodewijk) 6,95/14,90; sk./hk.

Klein maar Hein 2 (De Kort) 6,98; sk.

Lombard — *www.lombard.be*

Alfa 9: Scala (Jigounov/Mythic) 5,25; sk.

I.R.$. 8: De zwarte oorlog (Vrancken/Desberg) 5,25; sk.

Buddy Longway 20: De bron (Derib) 5,25; sk. *Het langverwachte einde van de reeks.*

Spervuur 2: De evolutie (Vallès/Desberg) 5,25; sk.

Oog & Blik — *www.oogenblik.nl*

De dagelijkse worsteling 3: Wat van waarde is… (Larcenet) 14,95; hk.

Freud. Een hondenleven (Larcenet) hk. *Geinige half-serieuze biografie van Der Sigmund door de maker van De dagelijkse worsteling.*

Louis op ski's (Delisle) 9,50; hk. *'Vertaalde' tekstloze kinderstrip van de maker van de onvertaalde stripdocumentaires Pyongyang en Shenzhen – nee, wij zien de logica ook niet.*

Waiting for food 4 (Crumb) 16,95; hk.

Het ware verhaal van de onbekende soldaat (Tardi) 13,50; hk. *Herdruk van klassieke anti-oorlogsstrip van Tardi.*

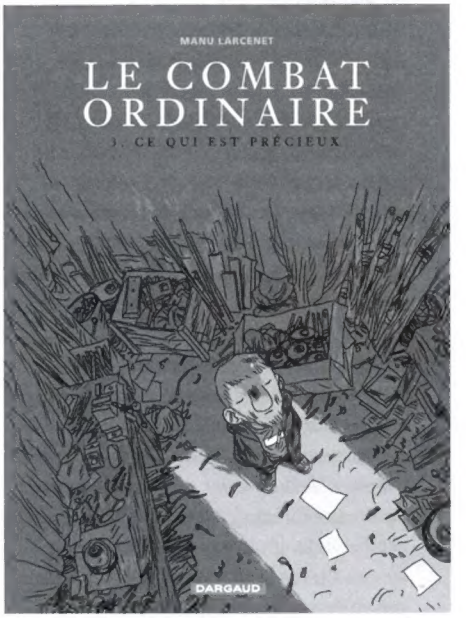

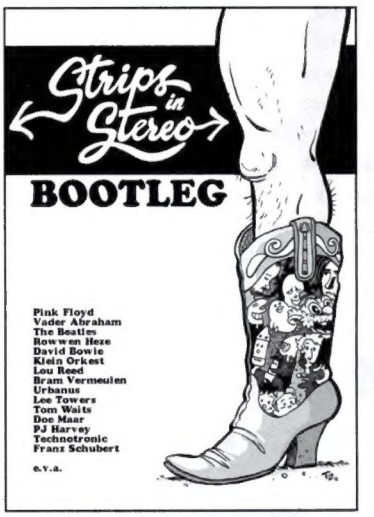

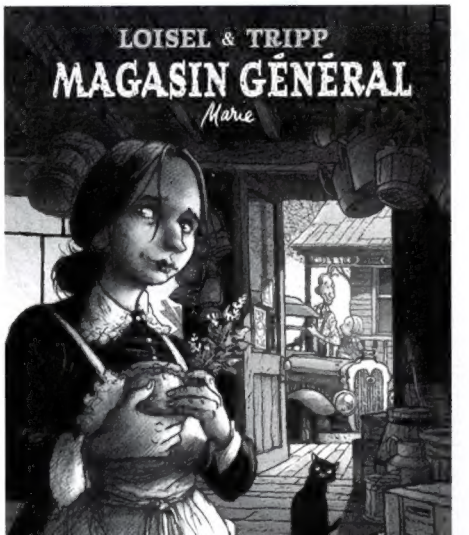

Standaard — *www.standaarduitgeverij.be*

Classix 2: Ben Hur (De Maeyer/Claes) 4,99; sk.
De grappen van Lambik 6 (Studio Vandersteen) 3,99; sk.
FC De Kampioenen 42: De lastige Kampioentjes (Leemans) 4,50; sk.
Kiekeboe 109: Een echte Vitalko (Studio Merho) 4,50; sk.
Klein Suske en Wiske 8: Holder de Bolder (Broeckx) 3,99; sk.
Suske en Wiske 291: De Bangeschieters (Studio Vandersteen) 3,99; sk.
Urbanus 117: Tien kleine nonkeltjes (Linthout/Urbanus) 4,25; sk.

Xtra — *www.xtraspecial.nl*

Agrippine 1: Allergisch (Bretécher) 13,90; sk.
Beroepspsychopaten (Coleman) 12,50; sk. *Joe Coleman schreef en illustreerde vier portretten van seriemoordenaars.*
Diep van binnen (Fingerman) 17,50; sk. *Het dagelijks lief en leed van een jong stel in New York. Nederlands debuut van slackerstripmaker Bob Fingerman.*
The King (Koslowski) 17,50; sk. *Wil de Ware Elvis Presley opstaan? Portret van een Elvis-imitator in Las Vegas.*
Schuldig (Stevens) 11,90; sk.
Wat mot je? (Ryan) 14,90; sk. *Nederlands debuut van Johnny Ryan, de Amerikaanse Hein de Kort.*
Wentelen in romantiek (Cruse) 12,50; sk. *Eerste van drie bundels met strips over een gay couple, verscheen in de jaren '80 in de VS oorspronkelijk als feuilleton.*

Niet aangekondigd toch verschenen

Arkeod 1: Lapsit ex illis (Mitric/Cady) Talent; hk.
De avonturen van Bessy: De spoorzoeker (Wirel) Brabant Strip.
Freddy 3 (Shellac) Shellac.be; 3,25; sk. *Vrolijke 'studentenzever' uit Leuven.*
De hand van Satan 1 (Ziane/Maingoval) Talent; 7,99; sk.
Hersenschimmen 1 (Béhé/Mosdi) Talent; 7,99; sk.
Isaac de piraat 4: Parijs (Blain) Oog & Blik; 14,95; hk.
Konvooi, de jeugdjaren van Nävis 1: Houyo (Munuera/Morvan) Arboris; sk. *Spin-off van de SF-reeks.*
De krijgsheren 6 en 7 (Tierr/Latil) Talent; hk.
De legenden van Korrigan 2 en 3 (Diversen/Le Breton) *Talent; sk.*
Merlin 5 en 6 (Lambert/Istin) Talent; 7,99; sk.
Milana & Arlof 2: Proefkonijnen (Djian/Rouan) Talent; hk.
De priester (De Metter/Lacoste/De Metter) Toog; 15,00; sk.
Schimmenspel 7: Het schilderij (Rollin/Dufaux) Arboris; 6,95; sk.
Slum nation 1: De plaag (Zalozabal) Prestige; 5,99; sk.
De spiegel van Alice 1 (Kara) Talent; 7,99; sk.
Strips in stereo bootleg (Diversen) So Inene; 5,00; sk. *'Extended play' verstripte muziek door o.a. Albo Helm, Ckoe, Jeroen Janssen en Saiso. Zie PrikBord.*
Trollen van Troy 8 Talent; 7,99; sk.
Veroveraars van Troy 1 Talent; 7,99; sk.
Het zijden kleed en andere Chinese volksverhalen (Atangan) Atlas; 9,95; hk.

Uno Mundo wereldstrips

In het buitenland verschijnen stapels prachtige strips die ons taalgebied amper bereiken. Kwaliteit kent echter geen grenzen. Daarom hieronder een selectie van de meest opvallende buitenlandse titels van de laatste twee maanden. De prijzen in euro's vallen bij importtitels doorgaans wat hoger uit.

Tekstloos

Mystery music (Mahler) L'Association; 3,00; sk. *Muziek in stripvorm: minimalistisch getekend geluid van Oostenrijker Nicolas Mahler (jawel, 'familie van').*
Ni plus ni moins (Parrondo) Requins Marteaux; 14,00; hk. *Move over, Dick Bruna! Minimalistisch geweld van José Parrondo.*
La nouvelle pornographie (Trondheim) L'Association; 3,00; sk. *Bizarre vormexperimenten van de maker van Donjon en Bleu.*
Les penseurs (Ayroles) L'Association; 6,00; sk. *Gags met iconen i.p.v. letters in de tekstballonnen. Van de maker van Les parleurs.*
Le rock 'n roll (Killoffer) L'Association; 3,00; sk. *De maker van 367 apparitions is een rockster in het diepst van zijn gedachten.*
Tête noire 1: Shakabam! (Tanquerelle) Milan; 9,50; hk. *Maffe gags over een opgewonden Mexicaans worstelaartje. Door de tekenaar van De alchimist.*

Les bandes dessinées

L'Association en Inde (Diversen) L'Association; 17,00; sk. *Na geslaagde reisstrips over Mexico en Egypte is het nu de beurt aan India. Bijdragen van Guy Delisle, Thiriet, Frederik Peeters, Tukianen en Hagelberg.*
Bébé 2000 (Sury) L'Association; 14,00; sk. *Onverbloemde blik in de hersenpan van de drijvende kracht achter cultuitgeverij Le Dernier Cri.*
Celebritiz 1 (Ranta/Trondheim) Dargaud; 9,80; hk. *Bizarre satire geschreven door Lewis Trondheim over een man die na het slikken van een wonderpil op slag wereldberoemd is.*
Le ciel au-dessus de Bruxelles 1 (Yslaire) Futuropolis; 12,50; hk. *Portret van een zelfmoordterroriste door de maker van Xxe Ciel en Samber. Eerste deel van tweeluik.*
Coïncidence (Diversen/Vehlmann) On a marchée sur la bulle; 9,49; hk. *12 tekenaars (o.a. Boucq, Jason en Trondheim) tekenen hun versie van hetzelfde scenario van Fabien Vehlmann.*
Desseins malpropres (Doury/Richard) Ed. Humeurs; 39,00; sk. *Retrospectief gewijd aan*

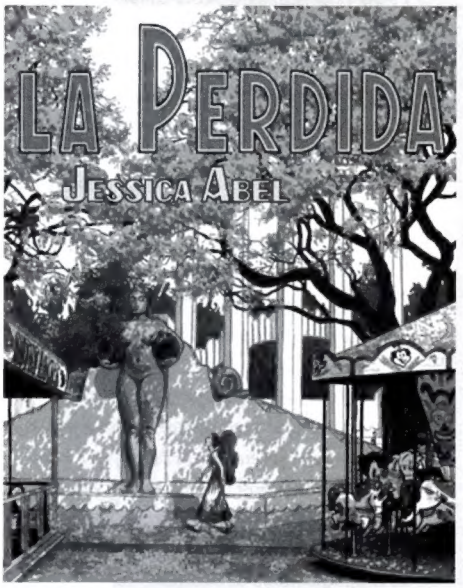

de rauwe grafici Bruno Richard en wijlen Pascal Doury.

Ermino le milanais 1 (Surcouf/Béhé/Laprun) Vents d'Ouest; 17,99; hk. *Historisch familiedrama op Sicilië. Debuut van tekenaar Erwann Surcouf, op scenario van de tekenaar van De erfgenaam.*

L'Espignole (Baudoin) L'Association; 3,00; sk. *Klein supplement bij Baudoins 'stripwandeling' De weg naar Sint-Jacques.*

La farce de Maître Pathelin (Prudhomme) Ed. de l'an 2; 25,00; hk. *Verstripping van een van de oudste kluchten uit Frankrijk (omstreeks 1470) door de tekenaar van La tour des miracles.*

Icarus (Fior) Atrabile; 23,00; sk. *Indrukwekkend gepenseeld portret van een architect door de getalenteerde, jonge Italiaanse stripmaker annex architect Manuele Fior.*

Ils ont retrouvé la voiture (Gipi) Coconino Press; 8,55; sk. *Nieuwe psychologische strip (in zwart-wit) van de maker van het in Angoulême gelauwerde Notes pour une histoire de guerre. Tegelijkertijd verscheen van dezelfde auteur bij dezelfde uitgever Extérieur nuit.*

Love song 1: Manu (Christopher) Lombard; 13,00; hk. *Bitterzoet portret van Beatles-minnende dertigers door de tekenaar van Op kamers. De tweede kus voor gevorderden?*

Lucille (Debeurme) Futuropolis; 29,00; hk. *Vuistdikke psychologische strip over opgroeiende pubers.*

Minimal (Larcenet) Fluide Glacial; 11,95; hk. *Rauwe grappen van de maker van De dagelijkse worsteling.*

Monographie prématurée (Guibert/Diversen) Ed. de l'an 2; 18,00; sk. *Achtergronden bij het werk van de tekenaar van De fotograaf en Zwarte olijven.*

Des morts et des vivants (Jason) Atrabile; 7,50; sk. *De maker van Chht mixt de werelden van de stomme film en de zombiefilm.*

Petite histoire des colonies françaises 1 (Jarry/Otto T.) Ed. Flblb; 12,00; sk. *Frisse minimalistische blik op 500 jaar koloniale geschiedenis. In 3 delen denken Jarry en T. er wel klaar mee te zijn.*

Retours à Alger (Ferrandez) Casterman; 19,00. *Strips en tekeningen over de Algerijnse hoofdstad, gezien door de maker van de Oriëntaalse dagboeken.*

Les sentiers cimentés (Baudoin) L'Association; 33,00; sk. *Baudoin voor beginners: de eerste zes albums van de Franse stripdichter herdrukt in één band.*

Les tribulations du Choucas 1: Trekking payant (Lax) Dupuis; 13,00; hk. *Avonturen van Lax' detective de Kraai in Nepal. Verschijnt voorlopig niet in het Nederlands.*

Comix

Awake field (Regé Jr.) Drawn & Quarterly; $ 7.95; sk. *De maker van het neo-psychedelische Skibber bee bye tijdens een sabbatsjaar in een rustiek kustplaatsje op Rhode Island.*

The best of HELP! Magazine Vol. 1 (Diversen) Pure Imagination Publishing; $ 25.00. *Bloemlezing van Harvey Kurtzmans legendarische striptijdschrift.*

Chicken fat (Elder) Fantagraphics; $ 14.95; sk. *Voor de fans: schetsen en minder bekend werk van 'Mad' Will Elder.*

Ego & hubris: The Michael Malice story (Dumm/Pekar) Ballantine Books; $ 19.95; hk. *Het leven van een hoogbegaafde Oekraïense uitzendkracht in de VS. Op scenario van Harvey 'American splendor' Pekar.*

Every girl is the end of the world for me (Brown) Top Shelf; $ 8.00; sk. *Lo-fi liefdesperikelen van Jeffrey Brown.*

Gun Fu: Showgirls are forever 1 (Shum/Young/Sim) Image; $ 3.50; sk. *Er is leven na Cerebus: 'comic book bling-bling' genre-mix-pulp op scenario van Dave Sim.*

The fate of the artist (Campbell) First Second Books; $ 15.95; sk. *From hell-tekenaar Eddie Campbell onderzoekt (in kleur) zijn eigen plotselinge 'verdwijning' uit de stripcultuur.*

Innocence & seduction. The art of Dan Decarlo (Morrison) Fantagraphics; $ 29.95; hk. *Camp alert! Monografie gewijd aan de mainstreamer-dan-mainstream maker van Archie Comics: Dan Decarlo (1919-2001).*

Little star (Watson) Oni Press; $ 19.95; sk. *Portret van een jonge vader door de maker van Breakfast after noon.*

The lost colony 1: The Snodgrass conspiracy (Klein) First Second Books; $ 14.95; sk. *19e eeuws Amerika gezien door de roze bril van debutant Grady Klein.*

Lullabies from hell Vol. 1 (Hino) Dark Horse; $ 12.95; sk. *Horrormanga van Hideshi Hino.*

Noble boy (Morse) AdHouse Books; $ 12.95; hk. *Scott Morse portretteert zijn leermeester, de legendarische animatiedesigner Maurice Noble (1910-2001), die werkte voor o.a. Chuck Jones en Disney.*

A nut at the opera (Vellekoop) Drawn & Quarterly; $ 19.95; hk. *Komische kijk op het komische verschijnsel opera.*

La perdida (Abel) Pantheon Books; $ 19.95; hk. *Psychologische strip van Jessica Abel over een Amerikaanse in Mexico Stad.*

Streets of Dublin (Hunt/Bren B.) Dublin Comics; £ 5.95. *De Ierse hoofdstad vanuit de goot bekeken.*

Supermarket 1 (Kristian/Wood) IDW Publ.; $ 3.99; sk. *Anders-globalistische thriller.*

The ticking (French) Top Shelf; $ 19.95; hk. *Psychologische thriller van Renée French.*

Torontonia (Machèn) eigen beheer uitgave; 5,00; sk. *De Canadese Maia Machèn verstript haar eenzaamheid in Den Bosch. Verkrijgbaar via: www.maiamachen.com*

War fix (Olexa/Axe) NBM; $ 15.95; hk. *Kan oorlog verslavend zijn? Irak-veteraan David Axe vertelt over zijn ervaringen.*

Deutsche Neue Welle

Insekt (Hommer) Reprodukt; 12,00; sk. *Duitse stadspuber raakt verzeild op het platteland.*

Low Density (dice industries) Reprodukt; 9,90; sk. *Reis met Walt D. Anagram door het onderbewustzijn van de Duitse stripcultuur.*

Meine Mutter war eine schöne Frau (De Villiers) Ed. Moderne; 24,00; hk. *Autobioverslag van opgroeien in de nadagen van de Apartheid. Boekdebuut van de Zuidafrikaanse twintiger Karlien de Villiers.*